

NAŠ TOVARIŠ TV 15

Št. 29/ 26. julija 1979 Leto XVII

Glasilo Zveze združenj borcev NOV in Zveze rezervnih vojskih starešin Slovenije

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice - v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za posredovanje in razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978

Glavni urednik:
DRAGO VRESNIK

Odgovorni urednik:
SILVO TERSEK

Novinarji:
Živa Drole, Milena Štrajnar, Tone Urbas, Bojana Zokalj-Jesih

Tehnični urednik:
Sine Kovič ml.

Tajnica uredništva:
Mara Okorn

Telefon uredništva: 327-780

Letna naročnina 180 din, za inozemstvo 190 din, posamezna številka v prosti prodaji 4 din

Uprava in naročninski oddelek:
Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Telefon uprave: 320-486

Tekoči račun:
Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772

TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28

Rokopise pošljite na naslov:
Uredništvo TV-15, Miklošičeva 28/I, p. p. 598, 61001 Ljubljana

Rokopisov in fotografij ne vračamo

Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/1-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačuje temeljni davek od prometa proizvodov

Tisk: CGP Delo, Ljubljana, Titova 35

Pomlajeni obrambni temelji
str. 3

Koliko talcev so ustrelili v Mostah v Žirovnici?
str. 6

Ustvarjalnost, ki beleži in ohranja tisto najsvetlejšo
str. 8

Odločnost je krepila upor Viničarjev
str. 13

TV-15 za mladino
str. 15

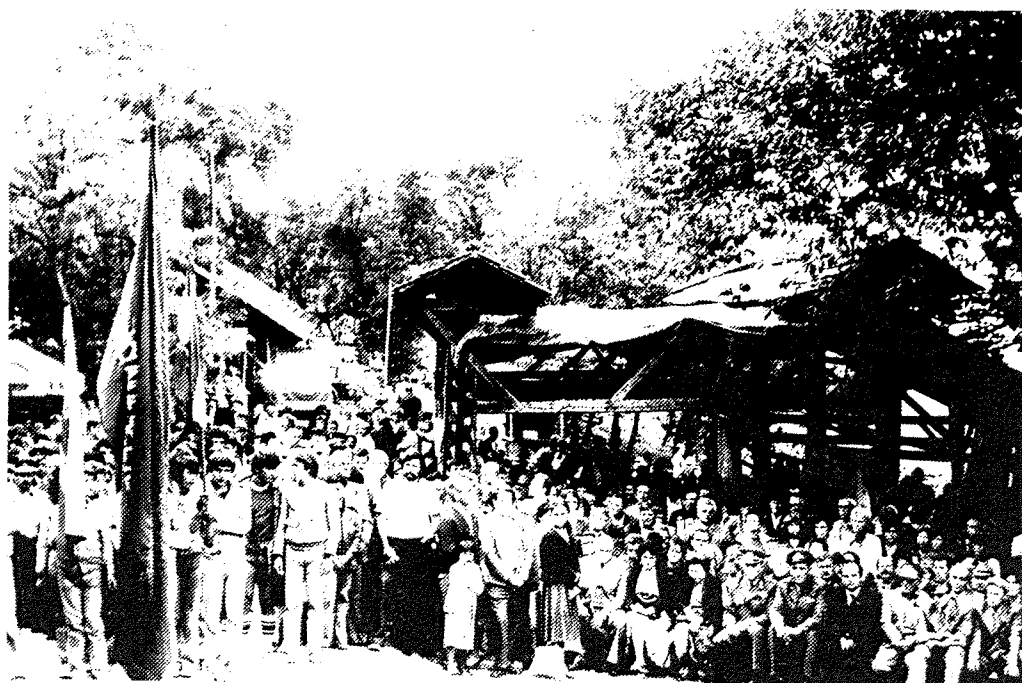

PODŠUMBERK – Dan vstaje slovenskega ljudstva smo praznovali po vsej Sloveniji. Osrednja proslava je bila v Podšumberku, kjer je dr. Jože Brilej-Boljko odkril pred okoli več kot štiri tisoč obiskovalci spomenik trem narodnim herojem, ki so padli, zadeti od sovražnikove granate.

Tri granitne skale, trdne in neomajne, kakršni so bili Milovan Šaranović, Predrag Jevtić in Ivan Kaučič-Nande, simbolizirajo tri narodne heroje, trdne in zveste borce svoji domovini.

Proslave v Podšumberku so se udeležili še Viktor Avbelj-Rudi, dr. Marijan Breclj, Jože Borštnar in Franc Krese-Čoban, sekretar RO ZZB NOV Slovenije Marjan Lenarčič, generali Ivan Lokovšek, Jože Ožbolt, Rado Pehaček, Lado Mišica, Janko Sekirnik, Lado Kocjan in Andrej Cetinski ter delegacije občin Ljutomer, Danilovgrad in Gornji Milanovac, od koder so bili doma padli heroji.

Foto: Jože Čurin

Čas od osvoboditve do danes ni dolga doba. Toda pomembna je toliko bolj, kolikor bolj je izpolnjena z zavestnimi in izvirnimi dogajalnji, ki jih ustvarja in razvija moč in sposobnost množic.

Najbolj trdovratni pesimisti ne morejo odvreči trditve, da je socialistična revolucija, predvsem pa sistem samoupravljanja tako na široko sprostil delovne in ustvarjalne energije za graditev boljšega in lepšega življenja, kakršnega lahko doseže le resnični gospodar na svoji zemlji. Ustvarjena raven življenja na Slovenskem je plod dela, stvarnega programa o gospodarskem in kulturnem napredku, plod neprestanega utrjevanja enotnosti delovnih ljudi, združenih v SZDL in trdno povezanih z ZK, hkrati pa tudi plod bratstva in enotnosti z drugimi narodi in narodnostmi Jugoslavije, med katerimi je slovenski narod enakopravno odločujoč činitelj v vprašanjih, ki se jih loteva in rešuje jugoslovanska skupnost. Zato za nas bratstvo in enotnost ni le fraza, marveč v težkih preizkušnjah priporjeno dejstvo, brez katerega ni prihodnosti.

Živimo sredi pravega, ustvarjalnega, vsestranskega živega gibanja. Človeška in socialistična vsebina družbenih prizadevanj, osvobojenje človeka kot temeljnega nosilca družbe, njene politike, njenih vrednot in vizij, nam je v teh desetletjih ustvarila trdne temelje za nadaljnji napredek doma in častno mesto v svetu. Razkrili smo vrednost dela, ki edino daje človeku svobodo in odgovornost in željo po dejanju in vero v prihodnost. Gojimo humanizem z dobrosrčnim, človeškim obrazom. Želimo najširšo in pristno demokracijo v okvirjih samoupravnega socializma. Uresničujemo duha najbolj naprednih sinov našega rodu in njihovega izročila. Imamo dobre pogoje, da se delovni človek do kraja polasti vsega bogastva ustvarjalnosti rok, znanosti, kulture, vsega, kar raste iz fizičnih in umskih sposobnosti človeka.

Mi, nekdanji borci, smo ponosni na vse, kar je ustvarjenega. In želimo, da bi se razvoj tako kot doslej nadaljeval tudi v prihodnje. Pri tem bomo zastavili tudi svoje sile. Zato se pridružujemo vsem tistim, ki opozarjajo na razumno ukrepanje na področju gospodarstva v najširšem pomenu besede. Na področju torej, kjer se prekomerno kopičijo težave, ki jih ustvarja nesorazmerna potrošnja in poraba, inflacija, divjanje cen in podobno. Pridružujemo se tistim, ki opozarjajo na razumno ukrepanje tudi zaradi gospodarskih razmer v svetu, kjer se že pojavljajo krizni procesi, ki tako ali drugače vplivajo tudi na naše tržišče. Zavedamo se, da moramo iskati izhod iz težav v bolj učinkovitem delu, večji delovni disciplini, nenehnem povečevanju produktivnosti dela in bolj plemeniti organizaciji dela, ki izkorišča znanstvene dosežke, do katerih je prišlo človeštvo. Istočasno pa je naša splošna dolžnost z vsemi silami krepiti odločanje na podlagi usklajenih interesov in samoupravnega sporazumevanja ter družbenega dogovarjanja, s čemer bomo učinkovito odpravljali posredništvo države in njene administrativne ukrepe.

...želimo, da bi se tisto, kar je zrastle iz temeljev, ki jih je vgradil NOB v našo družbo, tudi vnaprej razvijalo kar najbolj uspešno in najbolj srečno. Kajti s tem se bomo najbolj oddolžili vsem, ki so z brezmejnimi žrtvami in tudi s svojim življenjem postavljali temelje za tisto, kar mi vsi danes uživamo.

(JANEZ VIPOTNIK
na slovesni seji
republiškega odbora
ZZB NOV Slovenije,
20. julija 1979)

Dragoslav Marković:

Vas – pomemben
dejavnik
stabilnosti družbe

»Izredno velike družbenoekonomske in socialne spremembe so ustvarjene tudi na vasi,« je v Lunjevački šumi pri Smederevu, ob odkritju spomenika kmetu – partizanskemu sodelavcu, dejal predsednik skupščine SFRJ Dragoslav Marković. »Le-te so vidne v popolnoma spremenjeni podobi našega kmetijstva in naše vasi. Ob tavanju in iskanju pravih poti, ob slabostih in zamujenih priložnostih, da se naredi bolje in več, se je kmetijska proizvodnja v minulih letih povečala za več kot 2,5 krat, čeprav se je število prebivalcev vasi zmanjšalo za polovico. Z uvajanjem sodobne mehanizacije in

uporabo modernih strokovnih dosežkov ter znanja v kmetijski proizvodnji, s povezovanjem individualnih proizvajalcev za družbenim sektorjem, so se krepili socialistični družbeni odnosi na vasi in družbeni sektor kmetijske proizvodnje. Vse to je prispevalo,

da je vas danes močan dejavnik splošno-politične stabilnosti v družbi, čeprav je treba reči, da v napredovanju kmetijstva in življenja na vasi niso izkoriščene vse možnosti... Socialistično samoupravljanje, ki je že davno prestopilo meje tovarniških prostorov in se konstituiralo kot integralni družbeni odnos, je osvobodilo in spodbudilo ustvarjalne moči delavskega razreda in vsega delovnega prebivalstva. Na vasi socialistično samoupravljanje pomeni širjenje socialističnih proizvodnih odnosov, vse bolj razvito prostovoljno kooperacijo individualnih kmetijskih proizvajalcev z družbenim sektorjem, pomeni vse višji življenjski standard, urbanizacijo in življenje, dostojno človeka.«

Franc Tavčar-Rok:

Vsa Jugoslavija je
obrambna stavba

»In danes, ko je svet obremenjen z nevarnostmi, se nenehno spominjamo izkušenj in izročil Stirinajste... Kozare, Sutjeske, Kadinjače, Petrove gore,« je rekel na proslavi na Graški gori Franc Tavčar-Rok. »Ko čr-

pamo to znanje in bogate izkušnje narodnoosvobodilnega boja, se naslanjamo na celotni materialno-kadrovski potencial družbe, na moderno orožje in opremo, ki je celih osemdeset in več odstotkov proizvodimo v lastnih tovarnah, vse hitreje rastemo v

močno silo, ki uživa nedeljen ugled doma in po svetu. Takšna krepitev naše obrambne moči je v funkciji naše miroljubne zunanje politike in ima za cilj, da s svojo pripravljenostjo odvrčamo morebitne namene agresorja, ki bi nas hotel napasti. Če pa nam ga vendar ne uspe odvrniti, mora vsak računati s tem, da je danes vsa Jugoslavija obrambna stavba, sezidana iz tisočev osti, ki bodo vsakemu napadalcu, pa naj bo še tako močan, prekrizale račune.

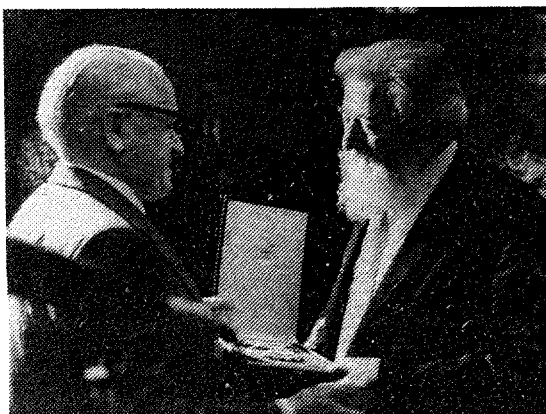
Čestitke iz
bratskih
republik

V imenu borcev narodnoosvobodilne vojne Hrvatske vam najiskreneje čestitamo vaš veliki praznik, dan vstaje slovenskega naroda. Borci narodnoosvobodilne vojne Hrvatske z iskrenim zadovoljstvom spremljajo napore in dosežke delovnih ljudi in borcev Slovenije v izgradnji republike, saj le-ta istočasno pomeni velik prispevek k razvoju naše celotne družbe. Želimo vam, da v bratski skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, pod vodstvom zveze komunistov in tovariša Tita, uresničite vse tiste ideale, za katere smo se skupno borili.

Ivica Gretić,
predsednik RO ZZB NOV
Hrvaške

V imenu republiškega odbora in v svojem imenu vam pošiljam najpriskrnejše tovariške čestitke ob dnevu vstaje naroda bratske republike Slovenije, junaškega boja in zmage slovenskega naroda v osvobodilni vojni in v socialistični revoluciji, njegove zmage v izgradnji bratske skupnosti enakopravnih narodov socialistične, samoupravne Jugoslavije. Te so nas vedno izpolnjevale z radostjo. Borcem, delovnim ljudem in ostalim prebivalcem Slovenije pošiljamo ob teh čestitkah naše najboljše želje za nadaljnje uspehe v skupnih naporih in izgradnji socialistične samoupravne družbe in doslednem uveljavljanju vseh bistvenih ciljev naše socialistične revolucije.

Rade Petrović,
predsednik RO ZZB NOV
Srbije

VISOKO ODLIKOVANJE BOŽIDARJU JAKCU – Dne 18. julija je na slovesnosti v vili Podrožnik izročil predsednik predsedstva SRS Viktor Avbelj akademiku Božidarju Jakcu red jugoslovanske zastave z lento, s katerim ga je ob osemdeseti obletnici življenja odlikoval predsednik republike za dolgoletno revolucionarno delo, za izredne likovne stvaritve in za pomemben prispevek h graditvi socialistične samoupravne družbe. Predsednik Viktor Avbelj je priložnostni govor sklenil z naslednjimi besedami: »Ko čestitamo Božidarju Jakcu ob visokem odlikovanju predsednika republike, mu vsi želimo še mnogo zdravih, predvsem pa umetniško ustvarjalnih let in da bi bil v naši kulturi in naši napredni socialistični kulturni politiki tudi naprej prisoten s svojim zgledom, s svojimi izkušnjami. Veseli nas, da se dobro počuti, da je še vedno poln ustvarjalne moči in novih načrtov, katerih uresničitev je tudi splošen družbeni interes.«

Foto: MARJAN ZAPLATIL

NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE

POLITIČNI PO

NOTRANJE

POLITIČNI KOMENTAR

POLITIČNI KOMENTAR

NOTRANJE

POLITIČNI KOMENTAR

POLITIČNI KOMENTAR

NOTRANJE

POLITIČNI KOMENTAR

POLITIČNI KOMENTAR

NOTRANJE

NOTRANJE

Nas bodo
greli
potočki?

Bomo spet ustanavljali elektrifikacijske odbore? Najbrž v stari obliki niso več potrebni, saj smo elektrificirali skoraj vse podeželje. Potrebni pa so za nove naloge. Za kaj gre?

Kriza z energijo čedalje huje trka na vrata. Ne gre več samo za to, kje dobiti energijo za pogon strojev, ampak že za resno skrb, kako si bomo svetili in kako se bomo greli. Zmanjkuje premoga, nafte, plina. Goriva in energija postajajo vsak dan dražji. Veliko je seveda zamisli, kako krizo prebroditi. Možnosti je veliko, toda vse so zelo drage. Marsikje že razvijajo načrte za večjo izrabo morske plime, še posebej sončne energije, da ne govorimo o nuklearni energiji. V Sloveniji smo trenutno popravili položaj v oskrbi z električno energijo, zlasti zato, ker smo zadnja leta spet gradili nove elektrarne. Imamo pa še precejšnje rezerve v vodni energiji.

Že velikokrat smo slišali vprašanje: zakaj ne izrabljamo vodne energije potokov, rečic, ki jih imamo še povsod dovolj nezajezjenih? Res je, da majhna elektrarnica daje komaj del električne energije normalne hidrocentrale, toda sto malih zaleže za eno veliko. Vprašanja seveda nismo mogli rešiti, dokler ni bilo rešeno tehnološko in strokovno. Danes je rešeno. Sposobni smo izdelovati turbine in generatorje najrazličnejših zmogljivosti. Lahko uredimo elektrarnico, ki bo zadostila potrebam ene hiše ali kmečkega gospodarstva, zaselka, vasi, cele krajevne skupnosti. Marsikje bi lahko z ureditvijo potokov in rečic vzporedno izvedli melioracije. Majhne elektrarne nam ponujajo prav toliko energije, kot jo sedaj dajejo velike, zlasti še, če bi sistem malih elektrarn razširili na vso državo. V Sloveniji imamo veliko gorskih potokov in rečic, na katerih je mogoče urediti cele verige elektrarn manjših ali večjih zmogljivosti.

Strokovnjaki menijo, da je mogoče električno energijo, zlasti njen presežek pri majhnih elektrarnah uporabiti tudi za toplotno energijo. To pa pomeni, da bi lahko segrevali vodo v majhnih toplotnih napravah za posamezne kmečke hiše, zaselke, vasi in uvedli centralno ogrevanje. Ni potrebno posebej omenjati, kaj pomenijo majhne hidroelektrarne za koncept naše ljudske obrambe, zlasti še takšne, ki jih je mogoče prenašati. Sodobni sistemi krmiljenja omogočajo obratovanje elektrarn brez posadk, torej brez velike režije.

Prihaja torej čas, ko se je treba zazreti v naše potočke, potoke in rečice, kjer nam energija uhaja vsako sekundo v izgubo. Gotovo je to tudi najbližji izhod, sedaj tudi najbolj realen, ko imamo stvari tehnološko rešene in proučene, ko lahko razvijemo proizvodnjo majhnih turbin in generatorjev. Mlini na vodo in na veter so šli v pozabo, kažejo pa še mesta starih jezov, ki bi jih kazalo znova obnoviti in pod nje postaviti majhne hidroelektrarne. Prav zato so nam spet potrebni elektrifikacijski odbori, kajti očitno je, da bi lahko omrežje majhnih hidroelektrarn hitreje gradili z udeležbo gospodarstva, občanov in delovnih ljudi v krajevnih skupnostih in občinah. Ob taki široki iniciativi bi tudi lahko uresničili načrte strokovne in tehnološke narave, da bi vodno energijo kar najbolj koristno izrabili, postavili elektrarne, urejali bregove, akumulacije, toplotne, ribogojnice in vse, kar je mogoče ob tem izrabiti tudi za potrebe kmetijstva, kot so melioracije, namakanje.

Čeprav utira znanost pota k novim virom energije, ki se zdijo včasih celo utopični, je prav, da izrabimo to, kar imamo, čeprav se zdi klasično. Prav je, če ne čakamo samo na pobude od zgoraj, da se začnemo pripravljati kot posamezniki, kot vaška in krajevna skupnost, da združimo pobude in moči in izrabimo to, kar nam sodobna tehnologija in proizvodnja omogočata. Zaenkrat so to najcenejše in tehnološko najhitrejšje rešitve, da obogatimo vire energije, ki nam pred nosom odteka.

Jure Špič

NOTRANJE POLITIČNI KOMENTAR NOTRANJE

Predstavnik slovenske žirije za podelitev plaket ZZB NOV Jugoslavije Viktor Stopar je pred samo podelitvijo plaket na kratko pojasnil, po kakšnih kriterijih žirija izbira tiste, ki bodo prejeli ta visoka priznanja ZZB NOV Jugoslavije!

»Pred praznikom vstaje slovenskega naroda, ko na svečan način podelujemo nagrade vstaje, podelujemo tudi plakete Zveznega odbora Zveze združenj borcev narodnoosvobodilne vojne Jugoslavije.

Letos je Sloveniji dode-

Plakete ZZB NOV Jugoslavije za leto 1979

V petek, 20. julija je bila v prostorih slovenske skupščine slovesna seja Republiškega odbora ZZB NOV Slovenije, na kateri so ob dnevu vstaje slovenskega naroda podelili vsakoletne nagrade vstaje in plakete ZZB NOV Jugoslavije. Slavnostne seje najvišjega republiškega organa borčevske organizacije so se udeležili tudi najvidnejši družbenopolitični delavci naše republike ter predstavniki zveznega odbora ZZB NOV, predstavniki predsedstva in CK Jugoslavije ter predstavniki bratskih republik in pokrajin.

roške ter 4 iz Furlanije-Juljske krajine).

Žirija, sestavljena iz članov Vida Kulovec, Stanko Lisjak, Franc Mrčina, Karel Pureber, Nada Tarman, Stanko Vrhovc in Viktor Stopar, je na podlagi predlogov občinskih odborov zveze borcev ter družbenopolitičnih organizacij in društev razdelila plakete.

Plakete podelujemo zaslužnim borcem za njihovo nadaljevanje graditve socialističnih samoupravnih odnosov v naši družbi, podelujemo jih mladim, ki nadaljujejo borbene tradicije revolucionarjev, podelujemo jih organizacijam in društvom, ki negujejo vse ti-

ste vrline, ki so jih partizani tako sveto negovali med vojno. Podelujemo jih tudi antifašistom na

Koroškem in Primorskem za požrtvovalno delo pri zbliževanju in graditvi mostu prijateljstva

med narodi.

Te plakete naj vsodbujajo k nadaljevanju in uresničevanju vseh pre-

dvojnih, medvojnih in povojnih pobud revolucionarjev, ki so se in se še bore za naš nadaljnji razvoj, za boljši današnji dan, za boljše življenje generacij, ki prihajajo.

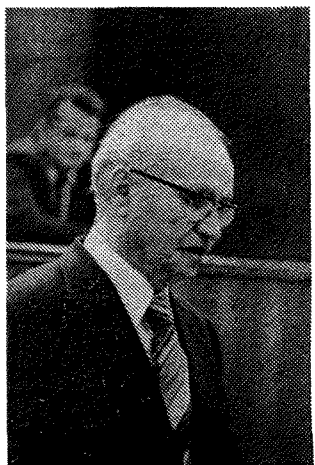
Letošnje jubilejno leto je tudi za nas borce nova spodbuda za podporo tistim silam, ki se bore za mir, enakopravnost narodov, proti vsem agresijam in netilcem vojne, za uvrščevanje politike neuvrščeneh proti blokovski politiki velesil.

V imenu žirije čestitam vsem nagrajencem,« je dejal Viktor Stopar ter pozval predsednika ZZB NOV Slovenije Janeza Vipotnika, da je plakete podelil.

Plakete Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije za leto 1979

1. ADAMIČ Jože iz občine Kočevje
2. BATEGELJ Cveto iz občine Koper
3. dr. BEBLER Anton iz Ljubljane
4. BOŠTJANČIČ Stane iz občine Kranj
5. BUČAR Miloš iz Ljubljane
6. ČAR Štefaniya iz občine Idrija
7. ČEDE Alojz iz občine Trbovlje
8. ČERNIVEC Anton iz Ljubljane
9. DVOJMOČ Anton iz občine Črnomelj
10. FERJAN Gabrijel iz občine Radovljica
11. GIANFRATE Silvo iz občine Nova Gorica
12. GOLOB Franc iz občine Ravne na Koroškem
13. GRBEC Jože iz občine Ilirska Bistrica
14. GUSIČ Ivan iz občine Velenje
15. HRIBAR Franc iz občine Kamnik
16. HROVATČIČ Rudi iz občine Trzin
17. HVALA Bogomil iz občine Tolmin
18. JAKŠE Emil iz občine Novo mesto
19. KOJC Jože iz občine Maribor
20. KOLENKO Anton iz občine Slovenska Bistrica
21. KOLENC Mihaela iz občine Domžale
22. KOROŠEC Alojz iz Ljubljane
23. KREIS Franjo iz občine Maribor
24. LAVTAR Albin iz občine Škofja Loka
25. MARTINUČ Franc iz občine Nova Gorica
26. MODERC Gabrijel iz občine Sežana
27. NARDIN Karel iz občine Ajdovščina
28. OŽEK Leopold iz občine Laško
29. PEROCI Milan iz Ljubljane
30. PETERNEL Anton iz Ljubljane
31. PETRIČ Jože iz Ljubljane
32. PLETERŠEK Marija iz občine Celje
33. PROSENC Anton iz občine Hrastnik
34. RAJER Albert iz občine Nova Gorica
35. RAUTER Janez iz občine Šentjur pri Celju
36. RODE Vencelav iz Ljubljane
37. RUPNIK Marjan iz občine Grosuplje
38. SABADIN Oskar iz občine Koper
39. SLEMENSEK Franc iz Ljubljane
40. STRAJNAR Ludvik iz občine Trebnje

41. STRŽINAR Justo iz Ljubljane
42. ŠLOSAR Ivan iz Ljubljane
43. ŠTAMPAR Stanislav iz občine Ormož
44. VALENTI dr. Davorin iz občine Maribor
45. ŽAGAR Jurij iz občine Gornja Radgona
46. Občinska konferenca ZSMS Cerknica
47. Občinska zveza prijateljev mladine Nova Gorica
48. Pihalni orkester Jeseniških železarjev
49. Odbor domicilne občine italijanskih partizanskih enot Izola
50. Odbor za izgradnjo spominskega parka Trebče - Kumrovec
51. Odbor za varstvo spomenikov NOB in naravnih znamenitosti Roga
52. Združenje borcev NOV Solčava
53. Združenje borcev NOV Hrast
54. Združenje borcev NOV Galicija
55. Združenje borcev NOV Prestranek
56. Združenje borcev NOV Dravograd
57. Združenje borcev NOV Jezersko
58. Združenje borcev NOV Podbočje
59. Združenje borcev NOV Straža
60. Združenje borcev NOV Loški potok
61. Združenje borcev NOV Stari trg
62. Krajevna skupnost Komen
63. Kombinat lesne industrije »KLI« Logatec
64. RACE Boris, predsednik Slovenske kulturno gospodarske zveze Trst
65. GOBBO Adelchi, sekretar Pokrajinskega odbora Vsestržavnega združenja partizanov Italije iz Udin
66. GIUST Giuseppe, predsednik Pokrajinskega odbora Vsestržavnega združenja partizanov Italije iz Pordenona
67. BERGNACH Mario, predsednik sekcije Vsestržavnega združenja partizanov Italije iz Spetra Slovena
68. KOLENIK Lipej, sekretar Glavnega odbora Zveze koroških partizanov Celovec
69. SADOLŠEK Ivanka, članica Zveze koroških partizanov Celovec
70. PRUŠNIK Terezija, članica Zveze koroških partizanov Celovec

Viktor Stopar na slavnostni seji RO ZZB NOV Slovenije

ljenih 63 plaket in 7 plaket za zamejske antifašistične borce (in to 3 iz Ko-

Predstavnik OO ZSMS Cerknica sprejema plaketo ZZB NOV Jugoslavije Foto: Jože Čurin

Odlikovancev s plaketami ZZB NOV Jugoslavije je bila predolga vrsta, da bi prav z vsakim spregovorili. To priložnost smo izkoristili predvsem za to, da smo nekaj kratkih stavkov spregovorili s tremi izmed odlikovanih zamejskih Slovencev in predstavnikom osnovne mladinske organizacije, ki se je v sodelovanju z borci še zlasti izkazala.

Terezija Prušnik-Mira in Ivanka Sadolšek-Zala prihajata z avstrijske Koroške. Obe sta bili borki partizanki. Plaketo ZZB NOV Jugoslavije sta prejeli »za negovanje prijateljstva med narodi Jugoslavije in Avstrije«. To razlago nam kaj hitro potrdi vrsta borcev, ki hiti našima sogovornicama stiskati roko v pozdrav in čestitko. »Zelo dobre vezi imamo z Ljubljano, še boljše pravzaprav kot z občinami ob meji. Prihajamo pogosto k vam, se sestajamo z nekdanjimi

soborci in se srečujemo na proslavah. Sicer pa se tudi koroški borci na avstrijskem Koroškem (v Celovu) redno sestajamo in poleg starega bojnega tovarištva nas zadevajo prav vsi tisti problemi, ki so za nas, Slovence na oni strani meje še kar naprej boleči.«

Tako pripoveduje tovarišica Zala, ki je iz partizanskih dni še zlasti znana po tem, da je uklenjena in ujeta ušla šestim esesovcem in sedemdesetim nemškim vojakom.

»Bilo je trinštiridesetega leta. Doma na Lomnici pri Železni kapli so me Nemci aretirali. Najprej so me gnali v Železno kaplo, potem pa naprej proti Lepeni, kjer naj bi jim

izdala partizanski bunker. Večkrat po poti sem stokala, da me vezi režejo in so mi jih nekoliko zrahljali.« Vedela je, da ne sme izdati tovarišev v bunkerju, vedela je tudi, da jo v vsakem primeru čaka smrt, zato je v trenutku ocenila možnosti za beg. »Bila je trda noč, vsenaokrog gozd in - deževalo je. V nekem trenutku sem se rešila vezi v zapetjih in se pognala proti gozdu...«

»Za njo je pokalo kot le kaj. To sva slišala s tovarišem Stanetom Mavričem in se hitro iz bunkerja zavlekla globlje v gozd,« je povzela besedo Terezija Prušnik-Mira, naša druga sogovornica, ki je v trenutku Zalinega bega šele

zaslutila sovražnikovo bližino in nevarnost.

Mario Bergnach prihaja iz kraja Dreka, pravi, nedaleč od Tolmina. Tudi on je prejel plaketo ZZB NOV za negovanje prijateljstva. »Pri nas imamo sekcijo ANPI in so vanjo združeni nekdanji borci iz šestih krajev v Nadiški dolini. Včlanjenih je nekaj več kot 60 tovarišev, nekaj jih je pa še takih, ki se nikamor ne včlanijo. Sestajamo se in se pogovorimo o vrsti vprašanj, ki nas skupaj tarejo. Prav tako imamo zelo dobre vezi z borci na jugoslovanski strani. Zlasti s tolmanskimi borci smo tesneje povezani. Naš, v zadnjem času najvidnejši uspeh je vsekakor uradi-

tev vrste spomenikov padlim borcem, od Matajurja do Topolovega. To delo smo opravili s pomočjo videmskih borcev in tudi v sodelovanju z borci tostran meje.« Sedeli so skupaj s Korošci in prav gotovo so si imeli veliko povedati, izmenjati izkušnje, kajti njihovi problemi so sorodni.

ZSMS - osnovna mladinska organizacija iz Cerknice je prejela plaketo ZZB NOV Jugoslavije za dolgoletno dobro sodelovanje z občinsko zvezo borcev in za negovanje revolucionarnih tradicij. Predstavnik te mladinske organizacije Vojko Otoničar nam je povedal, da njihovi mladinci skrbijo za spomenike in spomin-

ska obeležja na njihovem področju, da so komaj pred tednom dni zaključili že tradicionalni (osmi) pohod po poteh domicilnih enot Notranjske.

»Imamo pet brigad, ki nosijo imena vseh naših domicilnih enot. Na vseh pohodih je udeležba dobra, nikoli se ga ne udeleži manj kot 100 mladincev. Ne bi mogel takole v naglici naštetih vseh dejavnosti skozi katere negujemo revolucionarne tradicije, vendar pa lahko povem, da smo za svoje delo prejeli že vrsto občinskih in drugih priznanj. Plaketa, ki smo jo prejeli tokrat, je naše najvišje priznanje.« Pa upamo, da bo takih priznanj še, saj, če ste bili prizadevni in pridni doslej, bo gotovo tako tudi v prihodnje, kajne cerkniški mladinci?!

Zapisala:
Bojana Žokalj-Jesih

Srečanja z nagrajenimi

Pogovor s poklicnim vojakom, generalpodpolkovnikom in komandantom štaba za splošni ljudski odpor SR Slovenije Brankom Jerkičem smo pripravili na Notranjskem. Blizu Cerknice je napol doma. Ujeli smo ga na dopustu, brez general-ske uniforme.

– Pravzaprav smo v zadregi, ko gre za vojaške zadeve. O čem bi pravzaprav lahko pisali in se pogovarjali?

»O vsem,« je odvrnil.

– To pomeni, da ni skrivnosti, ko se pogovarjamo o konceptu splošnega ljudskega odpora. Tudi ni skrivnost, da je kader v enotah teritorialne obrambe mlad. Kaj menite predvsem o teh mladih starešinah, kako so se uveljavili?

»Nisem sam, ampak delim skupno mnenje, ko pravim, da je mladi starešinski kader zelo dober. Ni samo mlad, ampak ima tudi širšo izobrazbo. Imel je možnosti za šolanje in tudi možnosti za uveljavljanje. Povrh so ti mladi ljudje družbenopolitično angažirani, uveljavili so se v delu družbenopolitičnih organizacij, v delegatskem skupščinskem sistemu in v gospodarstvu. Močno so angažirani tudi v splošnem ljudskem odporu. Poskušamo poleg stalnega kolektivnega dela uvajati tudi dobre medsebojne odnose, skrbimo za ustrezno vrednotenje njihovega dela in napredovanje, šolanje in usposabljanje.«

– To pomeni, da so močno zaposleni?

»Precej so obremenjeni. Poskušamo seveda vplivati, da bi njihove zadolžitve v splošnem ljudskem odporu bolj cenili in jih jemali kot pomembne družbene zadolžitve. To prakso tudi razširjamo na vse udeležence v obrambnih pripravah. Imamo veliko primerov, ko v občinah delijo posebna priznanja občanom, ki so se izkazali. Merila pri tem niso ozka. V občini Konjice na primer delijo značke in plakete tudi hribovskim kmetom, ki so se izkazali pri preusmerjanju kmetij in uvajanju blagovne proizvodnje. Tudi to je namreč podlaga splošne ljudske obrambe. Poskušamo seveda pomagati takim hribovskim kmetom pri modernizaciji cest, vodovodov, elektrifikaciji, napeljavati tele-

Pogovor tedna

Pomlajeni obrambni temelji

Branko Jerkič, generalpodpolkovnik: »Mladino privlačijo tekmovanja in moramo jih organizirati.«

fonov. Hiša, ki ima dobro urejen kmečki turizem, je zanimiva postojanka tudi za obrambne namene. Torej se gospodarski napredek tesno povezuje z uresničevanjem obrambnih priprav.«

– Kje je potemtakem težišče obrambnih priprav?

»V temeljni organizaciji združenega dela in v krajevni skupnosti.«

– Kaj recimo lahko storijo šole, zlasti kadar organizirajo tako imenovane obrambne dneve?

»Pri teh obrambnih dnevih imamo še precej pripomb na njihovo vsebino. Prav bi namreč bilo, ko bi s takšnimi obrambnimi dnevi poskušali uresničiti obrambni načrt šole. To pomeni, da bi morali izvesti akcijo tako, da bi bila čimbližje vojni situaciji. Recimo: pouk bi morali organizirati v manjših skupinah in kar v kemčkih hišah, oziroma v prostorih, ki so predvideni. Predvsem pa je najbolj pomembno spoznanje, da privlačijo mladino tekmovanja. Torej bi morali organizirati tekmovanja v spoznavanju in razstavljanju orožja, streljanju, ureditvi taborov, kurirske službe, v pripravi hrane, ki bi jo učenci pripravili sami ter v raznih športnih veščinah. Morali bi s tekmovalnimi programi zajeti učence nižjih in višjih razredov, zlasti pa upoštevati konkretne razmere in akcije prilagoditi tem razmeram. Spominjam se iz lastne izkušnje, da sem se na Dravi naučil s kolom uravnati in potiskati čoln, kar mi je prišlo zelo prav pri partizanih, ko smo morali s čolnom prebresti reko. Mnogo je takšnih praktič-

nih znanj, ki bi jih lahko učenci spoznavali skozi tekmovanja in praktično delo.«

– Ali imamo dovolj pedagoške literature, oziroma priročnikov, ki bi dajali nasvete za takšne vaje in tekmovanja?

»Žal jih nimamo in poskrbeti bomo morali, da jih šole dobijo. Mnogo teh praktičnih veščin pa je znanih, uporabljajo jih taborniki, gasilci, raketarji, člani Ljudske tehnike in razni športni kolektivi, ki izvajajo programe, ki so blizu vojaškim veščinam, recimo planinci, lovci, padalci, jadralci, čolnarji, konjeniški klubi, ribiči in vrsta podobnih. V šolah delujejo tudi različni krožki, ki bi se lahko tekmovalno izkazali na obrambnih dnevih. Odbor na šoli bi potemtakem moral uresničiti svoj obrambni načrt skozi pestre oblike dela in tekmovalne programe. Tako bi postajala vsebina bogatejša.«

– Kje, mislite, je mogoče najbolje uveljaviti izkušnje partizanskega vojskovanja med mladimi?

»Več je teh oblik in načinov. Poleg šol bi lahko obogatili tudi programe in delo pohodnih enot mladine. Danes imamo že več mladinskih brigad, kot smo jih imeli med narodnoosvobodilnim bojem. To je gotovo napredek, saj se mladi pohodniki neposredno seznanjajo s potmi, dogodki in mejniki partizanskih enot. Prav te oblike je potrebno še razvijati in širiti med mladino. Tudi tu je težišče dela v krajevnih skupnostih in temeljnih organizacijah.«

Branko Jerkič

– Naš koncept splošnega ljudskega odpora je od svojih zasnov do danes šel skozi preverjanja in dobival je zmerom polnejšo vsebino. Danes, ko govorimo o vseh sestavinah splošne ljudske obrambe in samozaščite, se ta koncept še dopolnjuje. Kaj je trenutno novega na tem področju?

»Predvsem sedaj širše zastavljamo vlogo in naloge Narodne zaščite. Razviti moramo načelo in prakso, da smo v mirnem času vsi skupaj Narodna zaščita, da delujemo skupno v krajevni skupnosti in temeljni organizaciji združenega dela. Šele v vojnem času bi se delili in odšli na svoje dolžnosti v JLA, teritorialno obrambo, v specialne enote civilne zaščite in družbene samozaščite. Tedaj bi ostal ožji del Narodne zaščite na svojem mesu. V mirnem času pa moramo vsi skupaj prevzeti in razvijati vlogo Narodne zaščite. Tak koncept seveda širi krog udeležencev, saj lahko v

izvajanju programov sodelujejo tudi ženske, zlasti ženska mladina, ki do sedaj ni imela pravih možnosti za aktivno udeležbo v obrambnih pripravah.«

– Kar ste povedali, potrjuje mnenje, da smo v razvoju koncepta splošne ljudske obrambe šli daleč naprej. Potrjuje pa tudi kritično spoznanje, da smo glede družbene samozaščite še v zaostanku? Še zmerom je močno razširjeno mnenje, da je družbena samozaščita nekakšna rezerva profesionalnih varnostnih organov in služb. Kakšni odnosi, če predpostavimo nujnost podružbljanja, bi morali tukaj prevladovati?

»Predvsem to, da so poklicne varnostne službe strokovna in organizirana opora družbeni samozaščiti. Delovati morajo torej znotraj družbene samozaščite, ne zunaj nje in ne nad njo. Res pa je, da smo tukaj v zaostanku in da bomo morali podružbljanje pospešiti. Vendar pa, tudi če govorimo o zaostajanju, moramo ugotoviti, da smo s konceptom splošne ljudske obrambe in družbene samozaščite dosegli velike uspehe.«

– Kateri bi bil največji uspeh?

»Predvsem ta, da smo zelo stabilna družba. Če pogledate v soseščini in po svetu, potem lahko primerjate in ugotovite, koliko težav in spodrsiljav se dogaja klasičnim policijskim službam v boju s terorizmom in drugimi negativnimi pojavi. Pri

nas je prav na rovaš aktivnosti ljudske obrambe in družbene samozaščite izredno narasla moč preventive, torej preprečevanja, da ne omenjam hitrega odkrivanja sovražnih in nevarnih protidružbenih pojavov. Tukaj smo lahko še močnejši z nadaljnjim razvojem koncepta družbene samozaščite in Narodne zaščite.«

– Naš razvoj, zlasti naglo dograjevanje koncepta splošnega ljudskega odpora in družbene samozaščite v teoriji in praksi, pomeni seveda za vse delovne ljudi in občane posebno obremenitev. Kaj menite o tem?

»Mislim, da je sicer potrebno govoriti o racionalnosti vsega, kar načrtujemo in delamo. Vsekakor pa terja naš koncept najširšo udeležbo vseh občanov in delovnih ljudi, mladine, moških in žensk. Ne bi bilo pravzaprav dobro, če bi govorili o preobremenjenosti, kadar gre za to široko udeležbo delovnih ljudi v splošnem ljudskem odporu in vseh njegovih sestavinah. Morali bomo spoznati, da mora postati skrb za obrambo in samozaščito sestavni del našega življenja, nekaj, kar ne more biti ločeno in pomeniti samo obremenitve. Ko sem bil na obisku v Švici, sem videl, da so vojaške vaje ob prostih dnevih neka posebna čast za udeležence, zlasti starešine, da je to hkrati tudi oblika družabnega sestajanja in pridobivanja družbenega ugleda. Ne gre za posnemanje, toda s pravilnim vrednotenjem bi morali tudi v naši krajevni skupnosti in temeljni organizaciji uveljaviti pomembnost in ugled naših zborov, praktičnih in teoretičnih vaj, s tem pa seveda tudi vseh udeležencev in nosilcev obrambnih priprav in samozaščitnih akcij. Morali se bomo navaditi na drugačno pojmovanje in ravnanje, pri tem pa s pridom nadaljevati revolucionarne izkušnje našega narodnoosvobodilnega boja.

Menim da je zelo pomembno razvijati ustrezno samozaščitno in obrambno kulturo. To pa lahko razvijamo le skozi prakso, ob ustrezni družbeni zavesti in samodisciplini pri izpolnjevanju sprejetih in dogovorjenih obveznosti. Kot sem rekel, smo na tem področju že veliko dosegli in nobenih ovir ni, da ne bi dosegli še več.«

Zapisal:
Drago Vresnik

Podoba Zasipa pred vojno

Naselje Zasip leži le dva kilometra od Bleda. Na severozahodni strani ga pred vetrovi varuje hrib Hom. Skozi globoko dolino se z vsemi lepotami soteske Vintgar prebija reka Radovna. Le nekaj sto kilometrov nižje se Radovna izliva v Savo Dolinko, čez katero je bil svoj čas zgrajen most, med NOB tesna povezava na relaciji Bled-Zasip-Zirovnica in gozdovi pod Stolum, kjer so bili partizani. Danes mostu ni več, obljublajo pa, da bodo zgradili nov.

Zasip leži na nadmorski višini 553 metrov. Leta 1931 je bilo tu 421 prebivalcev, po vojni 1948. leta 470, marca lani pa je število prebivalcev naraslo na 740. Način življenja se je spremenil. Medtem ko so se ljudje tega kraja v preteklosti preživljali predvsem s kmetijstvom, bodisi z živinorejo, lesom, sadjarstvom ali gojenjem krompirja, in je bilo med obema vojnoma še 16 pravih močnih kmetov, si jih danes le še 7 služi kruh samo s kmetijstvom.

Med obema vojnoma je v Zasipu prizadevno in živo delovalo kulturno-prosvetno društvo, katerega dolgoletni predsednik je bil napredni delavec Franc Pavlič. Tovariš Franc se je rodil 11. 8. 1901. Delal je v električni centrali jesijske železarne, v Piškovcih pod Zasipom. Prav on je pred 52 leti v Zasipu veliko prispeval k ustanovitvi prosvetnega društva. Tu so se začeli zbirati napredno misleči ljudje, med katere je Franc Pavlič začel saditi revolucionarni duh in je bil do okupacije gonilna sila napredne kulturne javnosti v Zasipu. Takoj po okupaciji ga je okupator z družino izselil v Srbijo. Po osvoboditvi pa se je vrnil v Zasip in postal prvi predsednik krajevnega odbora. Do svoje tragične smrti je zavzemal kot član ZKJ najodgovornejše naloge. Pokopan je na zasipškem pokopališču.

V tem društvu sta delovala dva oddelka, in sicer dramska skupina in pevski zbor, ki ga je dolgo vrsto let, vse do okupacije, vodil pevovodja in delavec jesijske železarne Franc Mencinger. Tovariša Mencingerja so domačini zelo cenili, ne le kot dobrega pevovodjo, ampak tudi kot naprednega in revolucionarnega člana kulturno-prosvetnega društva. Z izbranimi pesmimi je budil, krepil in vcepljal tako pevcem kot poslušalcem razredno delavsko zavest, ki se je še kalila v stalnih spopadih s klerikalci in velikokrat tudi z žandarji.

Organiziranje odpora in prva akcija

Okupacija je kulturno-prosvetno društvo razdr-

Sadovi malega kraja skozi čas

Jerca Šrauc-Pretnar iz Zasipa nad Bledom, skopje in aktivistka

Jože Pretnar iz Zasipa nad Bledom v letih pred vojno

la. Petje je utihnilo, vezi, stekane med pevci in pevovodjem Mencingerjem, pa se niso pretrgale. Po naročilu jesijskih komunistov je Franc Mencinger sklical sestanek v gozdičku pri mostu Piškovci, in to prav 22. junija 1941, ko je fašistična Nemčija napadla Sovjetsko zvezo. Na sestanku so se zbrali Franc Primožič, Anton Trseglav, Miha Ferčej in Anton Pretnar, vsi vaščani v Zasipu. Sestanek je vodil Franc Mencinger. Tudi Polde Stražišar, znani jesijski komunist, ki je bil takrat že v ilegali, je bil zraven. Razpravljali so o načinu delovanja proti okupatorju, o ustanavljanju tako imenovanih trojk, o potrebi obveščanja in zbiranja orožja. Na drugem sestanku, ki ga je sklical tovariš Mencinger, pa so že sklenili, da je poleg drugega treba začeti z vojaško diverzantskimi akcijami. Na sestanku, ki je bil 3. avgusta 1941 v Dobjah pri Zasipu, je poleg vaščanov iz Zasipa in Franca Mencingerja bil tudi znani jesijski komunist Janez Šmid. Obrazložil je trenutni politični položaj. Sklenili so, da v diverzantski akciji minirajo cevovod pri hidroelektrarni v Piškovcih pod Zasipom. To nalogo je dobil tovariš Primožič, pridružil pa sta se mu še Anton Terseglav in Janez Ambrožič. Nastala je prva trojka v Zasipu. Janez Ambrožič je bil po poklicu gozdarski tehnik in rezervni podoficir bivše jugoslovanske vojske. Bil je zaveden, hraber in je obvladal vojaške veščine. Tudi miniranje mu je bilo blizu. Mržnje do okupatorja niti ni skrival. Že ob razsulu stare Jugoslavije je aktivno nastopal proti petokolonašem na Jesenicah.

Dogovorili so se: eksploziv bo prinesla neka tovarišica v ponedeljek, 4. avgusta, ob 16. uri k cerkvi Sv. Katarine na Homu. Tu ga bo prevzel Franc Primožič. Točno ob določenem času je eksploziv in ves potreben material prinesla Mara Kelihova iz Slovenskega Javornika. Na dogovorjeno geslo »Oh, kako tukaj rožice cveto« in odgovor »Pa si natrgaj še ti šopek«, je izročila eksploziv in ustno naročilo, da morajo akcijo izvršiti še to noč opolnoči.

Določena trojka se je sestala na Primožičevem domu, od koder je malo pred polnočjo oborožena odšla v prvo akcijo. Orožje je prinesel Ambrožič, ki ga je shranil ob razpadu stare Jugoslavije. Dejal je: »Gremo in če srečamo Nemce, jih napademo z orožjem.« Miniral je cevovod, druga dva tovariša pa sta ga varovala. Ostanek noči so prespali na senu Primožičeve domačije.

Od idejnih vodij in aktivnih udeležencev te diverzantske akcije živita danes le še dva: Franc Primožič, ki je vojni invalid in živi na Bledu, in Anton Trseglav, ki živi v Zasipu.

Bilo je v marcu leta 1943. Zaprli so me v samico. Neke noči, okoli polnoči, pa se odprejo vrata moje celice in stražar me odpelje v sosednjo celico. V njej je bil Primožič. Močno je krvavel iz gležnja na nogi. Povedal mi je, da so šli partizani čez Poljane nad Jesenicami v akcijo na Blejsko Dobravo, pa so jih Nemci prenetili. Ranili so ga v nogo in ga ujeli. Šepetaje mi je še povedal, da mojih dveh bratov, ki sta bila pri partizanih od leta

1942, ni bilo zraven. Odahnil sem si. Janez Ambrožič, ki je bil tudi zraven pri izvedbi akcije v Zasipu, je padel že leta 1942 v boju na Jelovici. Franca Mencingerja so Nemci zaprli in ga po strahotnem mučenju ustrelili kot talca v istem letu. Maro Kelihovo, ki je po nalogu jesijskih komunistov prinesla eksploziv, je 1944 zverinsko umorila »črna roka« na njenem domu. Polde Stražišar, partizanski komandant, je padel leta 1942 na Jezercih na Pokljuki. Janeza Šmida, ki je sodeloval pri organizaciji minerske akcije, so izdali in ujeli. Po treh dneh strašnega mučenja je v prostorih jesijskega gestapa podlegel ranam. Šmidov brat, nosilec partizanske spomenice 1941, pa je izjavil, da je Janeza mučil in ga tudi ubil vojni zločinec Druschke.

Kako sem srečal Primožiča v begunjskih zaporih

Tako se je začel organiziran oborožen upor v Zasipu. Napad na Sovjetsko zvezo je dal osnovo in vzpodbudo za oborožen odpor, organiziranja OP,

na Pokljuki odšlo na Bohinjsko vstajo devet mož in fantov iz Zasipa. Po neuspešnem uporu in izdajstvu so sicer vse, ki so se vrnili domov, Nemci zaprli in s tem zavrli organiziran odpor. Niso pa mogli upora zadušiti, čeprav so v dolini svojce partizanov strahotno mučili. Ljudi so izseljevali iz njihovih domov z bornimi culami, jih odvažali v begunjske zapore, taborišča in na morišča kot talce. V začetku leta 1943 je odpor spet zaživel z ustanovitvijo OF, organizacije SKOJ in številnejšim odhodom mož in fantov k partizanom. Likvidacija le par izdajalcev, saj so bili povsod posamezni odpadniki, posebno v prvih letih osvobodilnega boja, je omogočila, da je odpor raste brez večjih pretresov vse do leta 1945. Vsi odbori (OF, SKOJ, mladinska in pionirska organizacija ter AFŽ) so delovali kot natančen mehanizem pod vodstvom partijske celice v vasi in z edinim ciljem: storiti vse za izgon okupatorja iz naše dežele.

Decembrske vstaje se je udeležil tudi Jože Pretnar – p. d. Pažbarjev iz Zasipa. Odzval se je klicu na oboroženo vstajo v letu 1941, toda po tem neu-

pobegniti domov. Takoj se je pridružil borcev za svobodo. Ko so se Nemci že umikali z Bleda in okolice, so še vedno imeli postavljena strojnična gnezda in zasede ostrostrelcev. To je bilo za Jožeta usodno. Prav nad obokom železniškega predora skozi hrib Hom je dobil strele v želodec in je zaradi notranje krvavitve umrl. To je bilo 7. maja 1945. Pokopali so ga 9. maja, na dan svobode v rodnem Zasipu. Po tolikem trpljenju in ponižanju srečno priti domov in pasti prav na pragu svobode, le streljaj od rodne doma! To je strašno!

Jože se je rodil v Zasipu avgusta leta 1919. Delal je v kulturno-prosvetni dejavnosti. V letih 1936–39, je vodil ženski in moški pevski zbor v Zasipu. Tudi njegov brat Anton je bil partizan – kurir po hribih nad Bohinjem. Tudi njuno sestro Jerco so v letu 1943 sprejeli v organizacijo SKOJ za jesijsko-gorjansko območje. Pri Pretnarjevih je bila tudi javka, saj stoji le nekaj metrov stran od gozda na Homu.

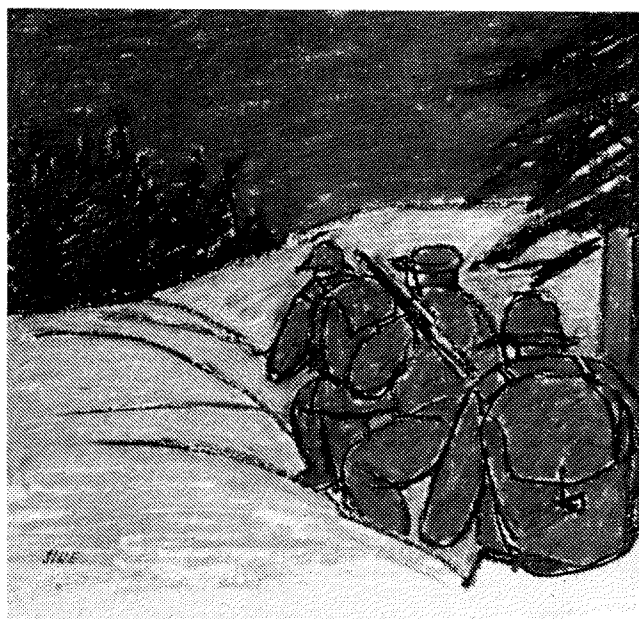
Letos praznujemo 60-letnico ustanovitve SKOJ. Prav v Zasipu je ta organizacija med NOV odlično delala. Mlada dekleta in fantje so bili res požrtvovalni. Hodili so na sestanke v Radovno, na Mežaklo, Hom, v Zirovnico in celo pod Stol. Pripravljali so vse potrebno za borce NOV, večkrat so hodili na nočne pohode pred borci, da so jih varno pripeljavali na določena mesta. V povojnem obdobju so vsi dobili priznanja.

V Zasipu ob cerkvi je grobnica, v kateri počivajo borci za svobodo. Na spomeniku so fotografije padlih s podatki: Janez Ambrožič, star 26 let – padel 1942 na Jelovici, Anton Dolžan, star 18 let – padel 1945 v Novakih, Ignacij Golc, star 21 let – padel 1945 – na Rudnem, Jože Pogačnik, star 23 let – padel 1944 v Gorjah, Janko Pretnar, star 19 let – padel 1943 na Sv. Mohorju in Jože Pretnar, star 26 let – padel na Homu 1945.

V povojnem obdobju se Zasip hitro razvija. Takoj po vojni je spadal še pod občino Gorje, potem pod Bled in danes pod Radovljico. Leta 1943 so se osamosvojili in predstavljajo eno najmanjših krajevnih skupnosti v sklopu občine Radovljica. Po vojni se je število prebivalcev skoraj podvojilo. Novo stanovanjsko naselje se širi proti Podhomu. Vaščani so v glavnem zaposleni v delovnih organizacijah, ustanovah, v trgovini in gostinstvu jesijske in radovljiške občine.

Na Homu so zgradili rekreacijski center, ki ga zlasti poleti radi obiskujejo. Leta 1977 je bil tu 9. zbor gorenjskih aktivistov in srečanje borcev Gorenjskega odreda. Ob 30-letnici OF so prejeli tudi občinsko priznanje Osvobodilne fronte slovenskega naroda.

Jože Ambrožič

zbiranja orožja in streliva, vaje zanesljivih mladincev z orožjem in organiziranje trojk. Prve organizirane partizanske skupine na Pokljuki, Mežakli in pod Stolum so dobivale iz Zasipa pomoč. Še posebej se je tu izkazala že organizirana mladina.

V decembru 1941 je na poziv partizanske enote

spehu se je, kakor mnogi drugi, tudi on vrnil domov. Kmalu ga je gestapo aretiral. V begunjskih zaporih je bil tri mesece. Nato so ga odpeljali v znano kazensko taborišče Dachau. Bil je mlad, zdrav in močan. Prenašal je vse tegobe taborišča in proti koncu vojne, v letu 1945, se mu je posrečilo

Koliko talcev so ustrelili v Mostah pri Žirovnici?

Junijski in julijski letos sem prebral okoli petnajst člankov v raznih časopisih, v katerih so nas dopisniki in časnikarji seznanili s poimenovanjem osnovne šole v Žirovnici po Gorenjskem odredu in o krajevnem prazniku krajevnosti Žirovnica. V domala vseh teh člankih je omenjeno, da so Nemci 1. julija leta 1942 v Mostah pri Žirovnici ustrelili 29 talcev. Napaka se ponavlja že v vsa povojna leta in se je ne morejo znebiti niti dolgoletni prosvetni delavci z osnovne šole Žirovnica niti odbora ZB NOV.

Kot dokaz trditvi v uvodu navajam naslednja dejstva:

Predlog za poimenovanje osnovne šole v Žirovnici po Gorenjskem odredu je dala delovna skupnost osnovne šole, sprejel jo je družbenopolitični odbor in zbor krajevnosti jeseniške občine. V utemeljitvi za poimenovanje osnovne šole je med drugim zapisano tudi tole (citiram po Železnarju): »Najpomembnejša akcija prvega bataljona je vsekakor požig cestnega in železniškega mostu v Mostah pri Žirovnici v noči med 29. in 30. junijem 1942. Sovražnik je besnel, kajti uspela akcija je za tri tedne pretrgala njegovo najpomembnejšo zvezo z Jugoslavijo, Balkanom in še z Italijo. Prvega julija je okupator iz begunjskih zaporov pripeljal 30 ujetnikov in jih ustrelil kot talce. Enemu izmed njih, Karlu Perdihu-Zaru pa je uspelo pobegniti z morišča...«

V tem odstavku uradnega dokumenta sta kar dve bistveni napaki. Prvič, 1. bataljon (znan kot Cankarjev bataljon) I. grupe odredov je akcijo v Mostah izvedel v noči od 26. na 27. junij 1942. leta in ne v noči od 29. na 30. junij. Res je, da je Franc Konobelj-Slovenko v knjigi Pod Možakljo in Karavankami so se uprli (knjiga je izšla 1954. leta) na strani 197 zapisal, da so v akcijo krenili 29. junija zvečer. Toda Nemci se zagotovo niso zmotili, ko so na letaku, s katerim so objavili ustrelitev talcev v Mostah, zapisali:

»V noči od 26. na 27. junija 1942 so komunistični banditi z ognjem uničili železniški in cestni most pri Mostah, Kreis Radmannsdorf.«

V zadoščenje so bili dne 1. julija 1942 naslednji komunistični nasilni zločinci na mestu zločina usmrčeni...

Zanesljivo je dokazano, da so Nemci te letake natisnili še pred streljanjem talcev, ker so bili nalepljeni po zidovih ali pritisnjeni na stebila širokih dreves z risalnimi žebličkami že takoj zjutraj na dan ustrelitve talcev.

Ukazala sta mi, naj vzamem s seboj kramp in lopato

Bil sem doma na Selu pri Žirovnici, ko so partizani požgali oba mosta. Dopoldne naslednjega dne sta se pred našo hišo ustavila dva orožnika in vprašala mamo, koliko moških je pri hiši. Mati, prepričana, da zbirajo moške za ustrelitev, je rekla, da so mož in dva sinova v Železnari, dva sta še otroka, le jaz sem doma (tedaj star 15 in pol let). Orožnika sta mi ukazala, naj vzamem s seboj kramp in lopato. Tudi pri drugih hišah sta iskala moške. Potem sta nas vodila proti Mostam. Čeprav so bili nekateri v hudih skrbih, sem jaz dvomil, da nas vodijo na streljanje. Enostavno zato, ker smo bili slabo zastraženi, orožnika sta imela puške na ramenu in nista kaj dosti prida pazila na nas. Bolj sem se nagibal k prepričanju, da bomo morali mi talce pokopati, če jih bodo streljali.

Ko smo prišli v Moste, so nas napotili po kolovozni poti proti potoku Završnica. Tu smo zagledali moške iz drugih vasi, kako širijo pot. Oddahnili smo se, ker smo videli, zakaj nas potrebujejo. Tako cestni kot železniški most sta bila popolnoma uničena in z ostankov lesenega podpornega ogrodja železniškega mosta se je še vedno kadilo. V treh dneh smo kolovozno pot toliko razširili, da so po njej že lahko vozili tovarnjaki. Dobro se spomi-

njam, da v teh treh dneh po požigu mostov Nemci niso streljali talcev.

Ohranjeno je tudi pismo štaba I. grupe odredov z dne 30. junija 1942. leta štabu 2. bataljona, ki sta ga podpisala koman-

ste laže nadaljevali svoj načrt. 1. bataljonu je prva akcija 100% uspela. Uničili so cestni in železniški most v Mostah pri Žirovnici, tako da je promet za dalj časa prekinjen...« (Pismo je objavljeno v Zborniku dokumentov in

Objava

V noči od 26. na 27. junija 1942 so komunistični banditi z ognjem uničili železniški in cestni most pri Mostah, Kreis Radmannsdorf. V zadoščenje so bili dne 1. julija 1942 naslednji komunistični nasilni zločinci na mestu zločina

usmrčeni:

1. ACHACIC Anton, roj. 12. 6. 1893, stanujoč Neumarktl
2. AHCIN Franz, roj. 12. 1. 1912, stanujoč Feistritz Nr. 75
3. ARHAR Josef, roj. 26. 2. 1922, stanujoč Krainburg, Am Hang 91
4. DOLZAN Valentin, roj. 14. 2. 1907, stanujoč Pristava b. Neumarktl
5. DREU Anton, roj. 30. 12. 1909, stan. Wasche 2 b. Zwischenwässern
6. DRNOVŠEK Alois, roj. 21. 7. 1912, stanujoč Wart 147
7. HAFNER Josef, roj. 8. 9. 1904, stanujoč Zwischenwässern 8
8. HROVAT Alois, roj. 5. 7. 1921, stanujoč Naklas Nr. 3
9. JENKO Vinzenz, roj. 16. 3. 1914, stanujoč Trboje 31
10. JUHOVIC Blasius, roj. 4. 2. 1902, stanujoč Wart 288
11. LAZAR Felix, roj. 18. 5. 1926, stanujoč Alt-Ossnitz 7
12. MEGLIČ Viktor, roj. 22. 12. 1902, stan. Neumarktl, Platz der SA 25
13. MERŠOČ Johann, roj. 29. 4. 1905, stanujoč Neumarktl, Am Bach 22
14. NOVAK Karl, roj. 14. 9. 1917, stanujoč Krainburg, Falkendorf 28
15. PERDIH Karl, roj. 5. 8. 1920, stanujoč Krainburg, Falkendorf 9
16. PROSEN Johann, roj. 13. 5. 1906, stanujoč Saffnitz 56
17. RAJGELJ Franz, roj. 6. 4. 1923, stanujoč Schuttna 6
18. RAKAR Franz, roj. 16. 8. 1905, stanujoč Wart 34
19. REŠ Karl, roj. 12. 11. 1923, stanujoč Krainburg, Falkendorf 41
20. SIŠKA Alfons, roj. 23. 10. 1924, stanujoč Wart 199
21. SOLAR Stanislaus, roj. 3. 8. 1922, stanujoč Feistritz 67
22. SVELC Franz, roj. 27. 1. 1910, stanujoč Krainburg, Am Hang 62
23. STRITTIG Cyril, roj. 29. 3. 1909, stan. Neumarktl, Krainburgerstr. 23
24. TRUKALJ Milan, roj. 25. 10. 1911, stanujoč Orehek 6
25. TUSCHEK Johann, roj. 29. 10. 1904, stanujoč Afriach 1
26. VALJAVEC Leopold, roj. 15. 11. 1902, stan. Neumarktl, Veldeserstr. 7
27. VODNIK Johann, roj. 30. 11. 1922, stanujoč Schuttna 14
28. KOPRIVNIK Rudolf, roj. 31. 3. 1923, stanujoč Neumarktl
29. MAROLT Anton, roj. 21. 12. 1913, stanujoč Lees

Führer im Wehrkreis XVIII
sener
Generalleutnant der Polizei

Letak, s katerim so objavili ustrelitev talcev

dant Jože Gorenjc (Jože Gregorčič) in Požar Gregor (Lojze Kebe) kot politkomisar. V tem pismu sporočata štabu drugega bataljona med drugim tudi tole:

»Danes ali jutri stopi 1. bataljon v ponovne akcije, s katerim vas bo delno razbremenil, tako da bo-

podatkov o NOV, knj. VI/3, str. 107 in 108).

Gregorčič in Kebe, ki sta bila na Jelovici, ne bi mogla napisati tega pisma takoj zjutraj po akciji, ker tako hitro nista dobila poročila o akciji. Zato je tudi to pismo dokument, da akcija v Mostah ni bila v noči od 29. na 30. junij, ampak tri dni prej.

V Mostah so ustrelili 28 talcev

Čeprav sem o streljanju talcev v Mostah obširno pisal v svoji prvi knjigi Beg z morišča, se kljub temu tudi na »domačem

terenu« še vedno uporno širijo govorice, da so hoteli Nemci ustreliti v Mostah 30 talcev; ker je eden pobegnil, je na spominjskih ploščah 29 talcev. Toda to ne drži. V Mostah niso ustrelili 29, ampak 28 talcev. Na ohranjenem nemškem letaku so objavljena imena 29 talcev, pod zaporedno številko 15 pa je ime talca Karla Perdiha-Zara, ki je pobegnil z morišča in se priključil partizanom na Pokljuki. Še vedno krožijo o tem begu različne inačice. Po prvi pripovedi so Nemci pripeljali zvezane talce na morišče in jih postavili ob betonski ograji. Ko so na oficirjevo povelje policisti dvignili puške za strel, se je eden izmed talcev s hrbtom sunkovito naslonil na široko betonsko ograjo, dvignil noge v zrak in se v »saltu mortale« v zraku večkrat zavrtel, preden je doskočil na strmino, po kateri se je kotalil do Završnice, nato pa izginil med skalami. Takoj za njim je skočil drugi talec, le-ta pa si je zlomil nogo; Nemci so ga pripeljali nazaj na cesto in po mučenju ustrelili. Za prvim talcem so sicer streljali, toda zaradi mrtvih kotov ga niso zadeli. Ubežnik pa je kot vihar preskakoval skalovje in tolmane, dokler ni pritekel do Matuhovega mlina, kjer je skočil v vodo pod mlinsko kolo in tam ostal do noči.

Tisti, ki se je s smrtnim skokom in z zvezanimi rokami na hrbtu pognal čez ograjo v prepad, je moral biti izredno dober telovadec, če ne celo akrobat, so sklepali ljudje. Dobro se jim je zdelo, da Nemci niso upali skočiti za njim in so morali

ubrati daljšo pot naokrog, to pa je bilo dovolj, da je talec neopazno smuknil pod mlinsko kolo. Toda kako je dihal v vodi? Tudi o tem so ugibali ljudje. Je že moral kako, če je ostal živ do večera.

Ko so se ljudje zazrli v lepake z imeni ustreljenih talcev, so rekli: »Rakarjev Francelj je ušel. Ja, ja, Nemci niso vedeli, kakšnega telovadca imajo med talci. Ta ti je pa znal 'saltu mortale', zato je skočil čez zid v globino.«

Franc Rakar je bil rojen 16. avgusta 1905. leta v Zabreznici pri Žirovnici, kjer je živel do šestega leta starosti, nato se je družina preselila na Koroško Belo. V Trzinu se je izučil za ključavničarja, potem pa je več let delal v Železnari na Jesenicah. Že v mladosti je kazal veliko veselje do telovadbe. Aprila 1932. leta je v Ljubljani opravil zvezni izpit za prednjaka (vodnika telovadbe) in postal poklicni telovadni učitelj pri društvu Sokol v Kranju ter poučeval sokolski naraščaj po vseh gorenjskih občinah. Bil je odličen sestavljavec telovadnih vaj za sokolske zlete. Kot telovadec je nastopil v Češkoslovaški in Bolgariji. Stanoval je v Stražišču pri Kranju. Februarja 1942. leta so ga Nemci zaprli v begunjske zapore, ker je poslal partizanom šotorska krila, last sokolskega društva v Kranju. Rakar pa ni bil samo dober telovadec, temveč tudi odličen obveščevalec, ki je že 1941. leta sodeloval s prvimi partizanskimi enotami. V begunjskih zaporih so ga hudo mučili, toda Rakar ni priznal ničesar. Zapustil je dva sina. Rakarja so poznali po vsej Gorenjski kot odličnega telovadca, zato še danes nekateri trdijo, da je v Mostah pobegnil prav on. Angela, sestra Franca Rakarja, mi je povedala, da so ji prvega julija 1942. leta sporočili, da je njen brat Franc pobegnil v Mostah. Žal pa so še istega dne zvečer znikali novico ljudje, ki so ga videli med mrtvimi talci.

Tisti, ki so videli ustreljene talce, so pozneje različno pripovedovali, kako so bili zvezani. Srhljiv prizor ob pogledu na kri in izmučene obraze je marsikomu zameglil pogled na roke. Ljudje so bolj zrl v obraze in iskali med ustreljenimi sorodnike in znanke, ki so bili zaprti v Begunjah. Zato so po vojni nekateri trdili, da so imeli roke zvezane na hrbtu, drugi spet, da sta bila zvezana po dva in dva, tretji, da sploh niso bili zvezani.

Že v knjigi Beg z morišča sem opisal, kako se Žara spominja Adolf Praček-Adi iz Kranja. Najpovnim njegove spomine:

»Žar je prišel s Pokljuke v Selško četo konec avgusta 1942. leta. Spominjam se, da je bil precej visoke postave in bolj čr-

nolas kot kostanjev mlad fant, oborožen z rusko puško iz prve svetovne vojne. Komandir čete Polde Ravnikar ga je dodelil v moj vod. Žar mi je pripovedoval, da so Nemci v begunjskih zaporih zvečer prebrali 29 zapor-nikom smrtno obsodbo in jih obvestili, da bo sod-ba izvršena v 24 urah.

Zjutraj so jim z vrvice zvezali roke na hrbtu. Žar si je v kamionu zrahljal vezi in si osvobodil roke. Nato je pomagal razvezati še talca, ki je sedel poleg njega. To je povedal tudi

Karel Perdih-Žar

drugim talcem v kamionu in jim predlagal, naj se poskušajo rešiti vezi. Žar je celo dejal, da bi on in njegov sosed lahko razvezala do Most najmanj še pet do šest talcev, če ne bi bilo stražarjev na zadnjem delu tovornjaka. Predlagal jim je, da bi skočili na stražarja, zgrabili za orožje in zbežali. Na kamionu je bil talec, ki se je temu uprl, rekoč: Pokažimo Nemcem, da se ne bojimo umreti! Ostani-mo hladnokrvni in pogum-ni ter junaško umrimo za domovino.

Drugi talci se v pogovor niso vmešavali. Sploh je vprašanje, če so verjeli, da sta se dva rešila vezi. Nemo, mirno in zamišlje-no so sedeli v kamionu ter se v mislih poslavljali od svojih dragih. Za njih je ta svet prenehal obstajati...

Karel Perdih-Žar je padel na Jelovici

Že rano zjutraj so nemške policijske enote zavarovale bližnjo in daljnjo okolico Most. V Moste sta pripeljala dva kamiona. V prvem so bili policisti, v drugem talci. Oba kamiona sta bila pokrita, le zadnji del je bil odkrit. Kamiona sta stala tesno ob zidu, na desni strani ceste, tik pod Oravovo hišo. Na streljanje so jih vodili po pet in pet, od 30 do 50 metrov naprej od kamionov, in to po spisku, kakor so bili zapisani na letaku. Karel Perdih-Žar je bil v tretji skupini. S tovarišem sta držala roke na hrbtu in se delala, kot da bi bila še vedno zvezana.

Oravova mamica je videla skozi okno na razdalji desetih metrov, da so iz

tretje skupine trije talci skočili čez zid, toda enega so takoj ujeli, ker je imel zvezane roke na hrbtu in je padel pri skoku čez zid in se na strmem pobočju ni mogel takoj pobrati. Drugega talca so iskali dalj časa, zato so se nad njim barbarsko znesli, in je v velikih mukah umrl; le-ta si je zlomil nogo in se skril v grabnu. Nekako na sredi strmine med cesto in Završnico je potuhnjena previsna skala, ki je z gornje strani sploh ni videti. Skala je ovalne obli-

ke in na njej rastejo drevesa. Žar je stekel mimo skale, medtem ko je drugi talec imel smolo in je na koncu previsne skale zgubil tla pod nogami ter letel kakih sedem metrov po zraku, kar je bilo zanj usodno.

Žar je tekel mimo Matuhovega mlina in zavil navkreber za hišo, nato je zavil nazaj proti potoku in na drugi strani zlezal pod rake, po katerih je tekla voda na gonilno kolo Skutnikove žage. Od pogonskega kolesa je bil oddaljen le šest metrov. Nemci so temeljito pregledali vso grapo do Save. Pri Tefkarju, Matuhu in Skutniku so pogledali v vse omare, pod postelje, pregledali podstrešja in kleti. Na Skutnikovi žagi so pretresli celo žaganje, le pet metrov od kraja, kjer je bil ubežnik.

Zvečer je Žar zlezal iz skrivališča in se napotil naprej po grapi do Save, odtod pa proti Karavan-kam. Sedem dni je iskal zvezo s partizani. V tem času ni zaužil nobene hrane, po neznanih gozdovih pa je blodil samo ponoči. Onemoglega, izčrpanega in obupanega sta ga v pobočju Jelovice nad Nornjem v Bohinju slučajno našla kurirja Franc Jerovšek-Vasja in Stane Stare-Petko in ga odpeljala na Pokljuko.

Opozoril bi še na eno napačno razlago tega bega. Zmotno je mišljenje, da so talci poskakali v prepad tam, kjer je danes spomenik. Tudi »smrtni skok« je plod domišljije. Ubežniki so skočili čez zid natanko nasproti Oravove hiše, ki je zadnja na desni strani (Žirovnica-Jesenice) pred mostom v Mostah. Na drugi strani ograje ni nobenega pre-pada, pač pa gosto poraščena, petdeset metrov dolga strmina.

Karel Perdih-Žar, sin primorskih staršev, ki so se po prvi svetovni vojni nastanili v Velenju, je padel 9. septembra 1942. leta blizu Lipniške planine na Jelovici, ko je padlo 27 borcev Selške čete, med njimi tudi poveljnik gorenjskih partizanov narodni heroj Jože Gregorčič. Žar je bil tedaj star 22 let. Njegove starše so Nemci izgnali v Sremske Laze pri Vinkovcih, kjer so ustaši ustrelili njegovega očeta kot talca. Tako sta oče in sin doživela podobno usodo.

Jože Vidic

BELTINCI

Razvitje prapora

Borci iz Beltincev so razvili svoj društveni prapor. Ob tej priložnosti so pripravili kulturni program, v katerem so sodelovali cicibani, učenci osnovne šole in člani KUD Beltinci. Društveni prapor je razvil podpredsednik občinske organizacije ZB NOV Murska Sobota Rudi Rapl.

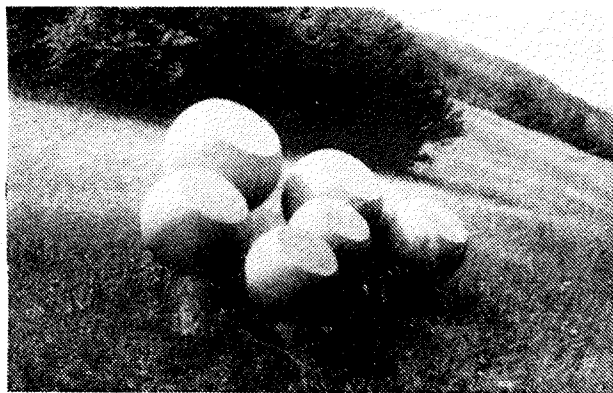
JOŽE ŽERDIN

GRIŽE

Spomin na decembrsko ofenzivo

Pionirji PS na osnovni šoli »Nada Cilenšek« Griže že dalj časa obiskujejo posamezne odseke savinjske planinske poti. Pred kratkim so se napotili iz Vranskega na Veliko ali Čemšeniško planino. Ta pohod so imenovali »Pohod v čast padlim borcem v decembrski ofenzivi leta 1944«.

Pohod so začeli ob spomeniku na Gorici nad Vranskim, kjer je grobišče 174 padlih partizanov in aktivistov 4. operativne cone. Ujeti so bili v decembru leta 1944 ob napadu na Gornjo Savinjsko dolino. Četrte ure od ceste v Zaplanino je spomenik in grobišče 38 talcev, borcev 4. operativne cone NOV, zajetih v sovražni ofenzivi decembra 1944. Na Presedlah je spomenik v obliki 7 glav – padlim partizanom v ofenzivi leta 1944.

Spomenik padlim partizanom v ofenzivi 1944 na Presedlah

Na poti z vrha Čemšeniške planine so ob poti obiskali še spomenik, ki spominja na leto 1941, ko so se tu zbrali revirski partizani. Pri koči pa so se poklonili Francu Dolinšku, ki ima spominsko obeležje pri koči.

FRANC JEŽOVNIK

SENOŽETI NAD ZAGORJEM

V hribovski vasici je zaživel

V Senožetih nad Zagorjem so proslavili že svoj 15. krajevni praznik, spomin na mračne dni v času NOB. Vsako leto se spominjajo dneva, ko so gestapovci požgali stanovanjska in gospodarska poslopja v kraju. Tistega dne so s seboj odpeljali tudi več aktivistov OF in ujeli partizana Franca Ocepka iz Jablane. Odpeljali so jih v začasni pripor na Izlake, pozneje pa v trboveljski zapor in v razna koncentracijska taborišča, iz katerih se nekateri niso več vrnili.

K popestritvi programa so prispevali delež učenci osnovne šole in mladinci, ki so ta praznik izkoristili za slovesen sprejem pionirjev v mladinsko organizacijo.

Pri samih pripravah in organiziranju krajevnega praznika so sodelovali tudi člani organizacije ZB NOV Senožeti, saj je to tudi njihov praznik.

F. ZORE

JESENICE

Pohod ob spominskih obeležjih NOB

V počastitev dneva borca, krajevnega praznika in praznika vstaje slovenskega ljudstva so borci NOV in aktivisti krajevnega skupnosti Plavž 15. julija izvedli pohod ob spo-

Del udeležencev pohoda ob obeležjih

menikih NOB in partizanskih poteh. Izpred poslopja skupščine občine so šli k obeležju pri domu v Planini pod Golico, k spomeniku padlim kurirjem, obeležju pri Zakosiču in nato po Hruščanski kurirski stezi čez Savo do Zvagna. Tu jih je v imenu navzočih pozdravil Franci Pesjak, predsednik KO ZB NOV Plavž.

B. B.

LJUBLJANA

Po naši domovini

Krajevna organizacija ZB NOV Boris Zihl Ljubljana Bežigrad je vnamenju praznovanja letošnjih jubilejev in dneva borca razvila svoj prapor, in sicer 2. 7. 1979. Z njim smo se udeležili osrednje republiške proslave na Duhu. Po slavnostnem delu proslave smo si ogledali bunker v hiši dr. Mavricija Neubergerja, ki ga je zgradila centralna tehnika CK KPS leta 1942. Bunker je bil skrivališče aktivistov OF ter voditeljev vstaje.

V dneh 7. in 8. julija smo bili na izletu po poteh AVNOJ. Ogledali smo si spomenik in muzej zloglasnega taborišča Jasenovac. Na Kozari smo videli veličasten spomenik in spominski muzej. Naslednjega dne smo si v Jajcu ogledali muzej AVNOJ ter nadaljevali pot v Drvar, katerega muzej lepo predstavlja zgodovino bivanja in delovanja tovariša Tita v tem kraju. V Bihaču smo si ogledali muzej prvega zasedanja AVNOJ.

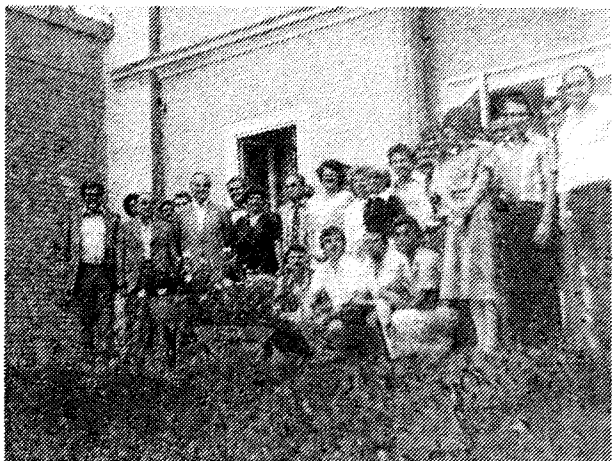
JOŽE VIDMAR

LAŠKO

Slovesen zaključek dela srednje politične šole

Pred dnevi je bil v zdravilišču Laško, kjer je gostoval že drugo leto celjski oddelke srednje politične šole, slovesen zaključek dela sedme generacije slišateljev te šole. Osemindvajsetim slušateljem so podelili maturitetna spričevala.

Vse prisotne je v imenu študijskega središča pri CK ZKS pozdravila predstojnica študijskega središča za celjsko regijo, tovarišica Marina Tavčar-Kranjc. Sekretar medobčinskega komiteja ZK za celjsko regijo, tovariš Janez Zahraščnik pa je govoril o pomenu idejnopolitičnega izobraževanja. Iz razgovorov o preteklem študijskem

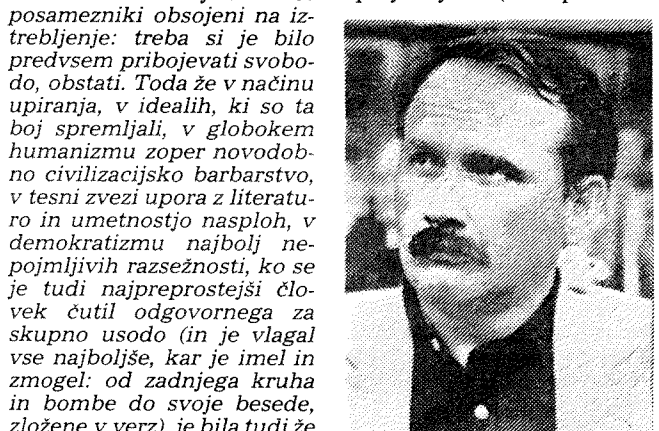

letu je možno povzeti, da so bili slušatelji z učnim programom v glavnem zadovoljni, predlagajo pa nekatere spremembe, ki bi znatno vplivale na kvaliteto tovrstnega idejnopolitičnega izobraževanja, in sicer večje aktraliziranje posameznih predmetov, uvedbo psihologije ali česa sorodnega.

D. N.

»Nagrada, ki ste jo prejeli, nosi ime vstaje slovenskega naroda... Sili to k razmišljanju?«

– Najbolj preprost odgovor na to bi bil, da so bila tista štiri leta pa čas neposredno pred njimi in za njimi strahovito dinamična, nabita z usodo, z dogodki, ki so se drug za drugim in drug ob drugem vrstili kot serija eksplozij in bili vsak posebej in vsak po svoje odločilni glede tako nepojmljive daljnje prihodnosti, da se takrat zlepa komu ni sanjalo, kako daljnje. Takrat so bili ljudje prehudopod pezo sprotnega nasilja, pod udarcem dejstva, da smo kot narod, kot skupnost in navsezadnje tudi kot posamezniki obsojeni na iztrebljenje: treba si je bilo predvsem priboriti svobodo, obstati. Toda že v načinu upiranja, v idealih, ki so ta boj spremljali, v globokem humanizmu zoper novodobno civilizacijsko barbarstvo, v tesni zvezi upora z literaturo in umetnostjo nasploh, v demokratizmu najbolj nepojmljivih razsežnosti, ko se je tudi najpreprostejši človek čutil odgovornega za skupno usodo (in je vlagal vse najboljše, kar je imel in zmogel: od zadnjega kruha in bombe do svoje besede, zložene v verz), je bila tudi že zakoličena vrsta in trajnost prihajajoče svobode. To pa pomeni, da narodnoosvobodilni boj ponuja umetnosti velikansko bogastvo snovi in vendar še veliko več: ponuja ji idejo, ki je nenavadno blizu najtrajnejšim idejam umetnosti – najgloblji humanizem in ne samo heroični humanizem; vsakršen. To je bil tako vseobsežen čas, da najbrž ni človeške situacije, ki bi se mu izmaknila, ki se ne bi tako ali drugače pojavila tudi takrat, ali bi bila takrat vsaj možna; od najbolj monumentalnih do najbolj intimnih, od najbolj nedvoumnih do najbolj dvoumnih, od najbolj poniglih do najbolj veličastnih. Toda vse so bile osvetljene in ovrednotene s končno svobodo kot simbolom vsega najboljšega in najlepšega, kar lahko človek da in sprejme. Z novimi generacijami prenekatere konkretnosti iz tistega časa, kljub pazljivi skrbi za ta del, izginjajo iz zavesti. Današnji otroci že pišejo pisma s stavki »Moj praded je bil partizan«; čas pač beži. Toda, bolj ko beži, bolj postaja naš narodnoosvobodilni boj mit – najlepši, najpopolnejši. Da ne bi kdo mislil kaj slabega, obremenjen s kakšno posebno rabo te besede: mit je zame v tem primeru najgloblje življenjsko vodilo ali navodilo. Rekel sem že, da najbrž ni človeške situacije, do katere ne bi prišlo tudi v narodnoosvobodilnem boju; kakor smo jih reševali takrat, v istem človečnosti smislu, jih rešujemo tudi danes: vodilo imamo. Ustvarjalni umetnosti je torej tisti čas izredno bogastvo snovi in obenem velika ideja, ki se s svojo veljavnostjo razprostira daleč čez tista leta: takratna snov je ustvarjalni umetnosti možnost za naše današnje preverjanje.

Dr. MATJAŽ KMECL

nekoliko bolj fin izraz). Pač pozabljam, da življenje ni plakat in da celo dober plakat pokaže več. Posebno priznanje mi je zato bila že odločitev mariborskega gledališča, dramaturga Partljiča in potem tudi direktorja Štiha, da vzame igro v repertoar (pred leti je bila že izvedena na ljubljanskem radiu, na festivalu jugoslovanske radijske igre na Ohridu je doživela priznanje z več nagradami, med drugim tudi za besedilo), priznanje mi je bilo to, da so jo gledalci, tudi najpreprostejši, vzeli za svojo (celo jokali so) in zdaj končno priznanje zveze združenj borcev NOB – vse pa kot znamenje resnično človeškega, neuradniškega razbranja sporočila »Intervjuja«, ki se glasi: Ni težko ostati zvest pri polni skledi, najdragocenejša je zvestoba v stiski. Se ni ta resnica neštokrat pokazala v narodnoosvobodilnem boju? Toda ali ni ta resnica veljavna tudi danes? Za vse nas?

»Nosilka osrednje vloge v drami je Pavla Brunčkova...?«

Pavla Brunčkova je ženska na vsaki predstavi odzivila, ne odigrala; ljudje ne jokajo ob slabi igri. Peter Ternovšek, njen sekundant, je ostal manj opažen zaradi šibkejšega teksta, ki ga je moral igrati, pa je bil tudi izvrsten. Vsi skupaj so bili zelo dobri in tole priznanje je v vsakem primeru priznanje vsem, kakor je sicer zapisano že v utemeljitvi nagrade.

»Intervju« je ostra in dosledna drama, ki sili gledalca, da sam razmišlja o resnici in se do nje opredeli.

Matjaž Kmecl je avtor številnih dramskih del, zlasti radijskih in televizijskih, v katerih načena naše družbene probleme. Pri njegovi drami »Intervju« je še posebno pohvalno to, da tu s polno humanistično angažiranostjo posega v usodo udeležencev osvobodilnega boja, torej v čas, ki ga je sam doživljal še kot otrok; ob osvoboditvi mu je bilo šele deset let.)

»Kaj vam pomeni nagrada za »Intervju«: zadovoljstvo, obveznost ali...?«

– Tisto oboje, kar ste omenili. Vendar mi je ta hip dragocenejša nekaj povsem tretjega: neuradniško, človeško, po svojem bistvu enobesedno razbranje besedila. V »Intervjuju« so stavki, celo kakšne pasaže, ki se iztrgane iz celote lahko razlagajo docela nasprotno celotnemu smislu. Moram reči, da sem nekaj takšnih zapletenih razlogov ali opazk ali reakcij tudi že doživel. Enostavno se

prezre velikanski žar, veličanska, nepojmljiva notranja moč stare partizanke, osrednje osebe v igri, njena neugasljiva vera v svobodo (človečnost), v narodnoosvobodilni boj in njegov smisel; prezre se, da ohranja ta ogenj v sebi kljub prenekateri neprijetnosti, ki ji jo je prinesla vojska sama (nobena vojska niso šmarnice), pa očitno njena bolezen, njena čudaška samotnost (skoraj takšna ženska je v resnici tudi živela in sem jo sam nekega večera po naključju spoznal) – vse to se prezre in se z nekaj iztrganimi stavki iz njenih samogovorov vso reč označi kot, recimo, družbeno nesprejemljivo (če uporabim

Podeljene nagrade vstaje slovenskega naroda za leto 1979

Ustvarjalnost, ki be- tisto najsvetlejša

Janez Vipotnik: »Ko danes in tukaj na poseben način slavimo naš praznik s podelitvijo naroda, želimo s tem spodbuditi k dopolnjevanju mogočne podobe o narodnoosvobodilnem boju in revolucije. V imenu žirije (Olga Vipotnik, podpredsednica, in

Dne 20. julija 1979 so v veliki dvorani skupščine SR Slovenije že štirinajstič podelili nagrade vstaje slovenskega naroda za umetniška, znanstvena in druga dela, ki ohranjajo tradicije našega narodnoosvobodilnega boja in revolucije. V imenu žirije (Olga Vipotnik, podpredsednica, in

člani: Milena Bokša-Bac, Radovan Gobec, Janez Jerman, Zdravko Klanjšek, Vladimir Lakovič, Peter Levec in Sergej Vošnjak) je govoril njen predsednik Matej Bor; nagrade vstaje slovenskega naroda je nagrajencem (MIHI KLINARJU za partizansko liriko, DR. UROŠU KOSTIČU za

Pavla Brunčkova

»Za vami je dolga igralska pot pa ste letos prvič nagrajeni in to kar s tremi osrednjimi priznanji, Prešernovo, Severjevo in zdaj nagrado vstaje slovenskega naroda... Zakaj prav za to vlogo?«

– Bo držalo. To so moja prva priznanja, če odštejem nagrado žirije občinstva, ki sem jo dobila lani za Mahničevega Črička. Razmišljala sem o tem. Mislim, da me je poneslo besedilo. V njem je tisoč resnic, ki jih ne upa izreči vsakdo, doživeti resnica, a resnico imam nadvse rada. Naj to misel osvetlim z besedami soigralca Petra Ternovška. »Tekstovno skromna vloga, pa se je ne naveličam,« je rekel. »V njej vedno znova najdem nekaj novega, znova in znova jo rad igram.« Tudi jaz jo rada igram. V njej živim ne igram... to je življenje. Hvala sem Matjažu Kmeclu! To je besedilo, ki ga razume vsakdo. V njem je moč najti poezijo, lepoto, trdnost, krivico.

»Radi obujate spomine iz vojnih dni?«

– Ne.

»Bi lahko povedali, zakaj?«

– Lahko. To lahko resnično razume samo tisti, ki je dal skozi to pot. Jaz sem jo. V obrazložitvi nagrade

vstaje slovenskega naroda je zapisano:

Uprizoritev Kmeclove drame »Intervju« je pripravil Voja Soldatović, kot igralca nastopata Pavla Brunčkova in Peter Ternovšek. Čeprav so za izredno uspešno predstavo zaslužni vsi trije, vseeno krepko izstopa nosilka glavne vloge s svojo izredno umetniško kreacijo. Zato je žirija sklenila, da si nagrado enakopravno delita pisatelj Matjaž Kmecl in dramska igralka Pavla Brunčkova.

»Kaj vam pomeni priznanje?«

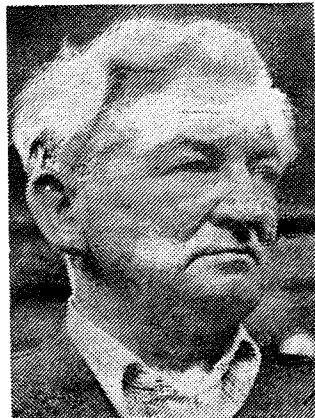
– Nagrada naj bi bila za mlade vzpodbuda, jaz sem jo dobila pet minut pred polnočjo. Pomeni mi pika na i, zadoščenje. Iz vsega srca jo imam rada.

Miha Klinar

Pesnik Miha Klinar je v naši kulturni javnosti manj znan in upoštevan, kakor v resnici zasluži; živi na Jesenicah, zunaj ljubljanskega kulturnega kroga in vrh tega v svoji osebnosti skromnosti nerad stopa v ospredje.

»Partizansko liriko ste ustvarjali kot partizan na Gorenjskem in Koroskem... Kako je nastajala?«

– Poznate »Temno slutnjo«? Nastala je oktobra 1944 v partizanskem taborišču pod Kepo. Bil sem kulturnik Ziljske čete in imel dvaindvajset let. Sodi v ljubljensko liriko. Posvetil sem jo Silvi Lederer, borki Prešernove brigade. Padla je novembra 1944 na Pasji ravni v Polhograjskih Dolomitih, kar sem zvedel šele konec decembra istega leta. Pesem »Danes« je, na primer,

nastala avgusta 1941. Izoblikovala jo je novica, da so Nemci po bitki na Mežakliji zajeli ranjenega borca Finčgarja in ga 6. avgusta 1941 ustrelili med štirimi talci. Malo prej, 5. julija 1941, sem napisal »Bredo«. Bilo je to

ob izselitvi družine Draga Cerarja in njegove hčerke. Oklevala je, ali bi s seboj vzela medvedka ali punčko. Ni se zavedala, na kakšno pot jo ženejo. Pravijo, da je to prva otroška pesem, nastala med narodnoosvobodilnim bojem. Imel sem devetnajst let.

Se več pesmi s partizansko tematiko je Miha Klinar napisal po vojni. Toda pesmi, enako kakor svoja prozna dela, je večinoma objavljaval v manj vidnih revijah ali zunaj našega kulturnega središča. Od treh njegovih pesniških zbirk nobena ni izšla v Ljubljani. Vrh tega sta dve izšli v letih, ko partizanska poezija ni bila več tako iskana, in niste vzbudili zadostne pozornosti. Zgodilo se je celo, da so Miha Klimarja, zaslužnega partizanskega poeta, drug za drugim prezrli celo sestavljalci raznih antologij naše partizanske poezije. To pa je žalostno in krivično. Klinar kot pesnik zasluži vse naše spoštovanje in priznanje! Napisal je izredno veliko pesmi s partizansko tematiko in mnoge od njih v niče-

mer ne zaostajajo za najboljšimi umetniškimi stvaritvami naših znanih in priznanih partizanskih pesnikov. Marsikatera njegova pesem je pravi biser. Dostojen izbor iz Klinarjeve partizanske poezije bo izšel prihodnje leto pri založbi Borec. To ne pomeni, da je žirija Mihi Klinarju prisodila nagrado eno leto prej. Nasprotno: zaslužil jo je že davno.

– Nagrada vstaje slovenskega naroda je veliko priznanje. Pretresen sem. Pesmi sem pisal v mladosti. Imel sem dvaindvajset, triindvajset, štiriindvajset let, zdaj jih imam sedemindvajset. Nisem je pričakoval. Pot, ki sem jo prehodil do tega trenutka, ni bila lahka. Spremljala so jo razočaranja, v ljudi in čas. Res sem presenečen.

»Ste urednik jeseniškega Jekla in ljudje... In kakšni so načrti?«

– Ko se bom poslovil od urednikov, bom zbral vse svoje pesmi. Rastresene so povsod, tudi neobjavljene so med njimi. In pisal bi rad. Tako rad.

dr. Uroš Kostić

»Malo se poznamo... kaj bi povedali o sebi?«

– Več kot petindvajset let sem sodelavec Vojaškega zgodovinskega inštituta v Beogradu in ljubezen do zgodovine nosim s seboj že iz gimnazijskih let. Spominjam se imenitnih profesorjev: Dragutina Prljevića in prof. Hvale, Slovenca iz Novoga Sada, kjer sem maturiral, Marjanovića iz univerze. Zgodovina je zanimiva, še posebno zgodovina narodnoosvobodilnega boja. Rodil pa sem se v Užicah, nekdanji partizanski metropoli in takrat edinem svobodnem mestu v zaslužjeni Evropi. Doživel sem Uziško republiko! Iz leta 1941 se spominjam vsega, iz leta 1944 ne... Mnogi govore o najtežjih trenutkih, jaz se spominjam lepih. Narodnoosvobodilni boj je bil tudi pesem, radost, lepota.

Ko je stopil v Uziški partizanski odred, je imel petnajst let.

Dr. Uroš Kostić je prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za znanstveno vojaško zgodovinsko monografijo »Oslobođenje Istre,

Slovenačkog primorja i Trsta 1945«.

Na podlagi skrbno zbrane dokumentarne gradiva iz domačih, okupatorjevih in nedavno odprtih britanskih arhivskih fondov ter obsežne zgodovinske literature je vsestransko, tehtno in temeljito prikazal celovit pohod enot Jugoslovanske armade, Jugoslovanske mornarice in letalstva v sklepni operaciji za osvoboditev Istre, Slovenskega primorja in Trsta. V svojem opisu, ki obsega čas od marca do sredine maja 1945, je upošteval

deleži in ohranjanja

vijo nagrad vstaje slovenskega
podilnem boju«

delo Osvoboditev Istre, Slovenskega primorja in Trsta, JANEZU PIRNATU za kiparski opus, PAVLU ŠIVICU za kantato Daritev, dr. MATJAŽU KMECLU IN PAVLI BRUNČKOVI za Intervju, uredniškima odboroma VODNIKA PO PARTIZANSKIH POTEH in POSLOVILNA PI-

SMA ŽRTEV ZA SVOBODO ter glasbeni redakciji RTV Ljubljana za televizijsko serijo PUNTARSKA PESEM podelil Janez Vipotnik, predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije.

Nagrajence predstavljamo tudi v TV 15.

Nagrado vstaje slovenskega naroda v obliki diplome so prejeli:

Glasbena redakcija ljubljanske televizije in to za televizijsko serijo PUNTARSKA PESEM, ki je zgoščen pregled mednarodnih in delavskih ter revolucionarnih pesmi; vsaka izmed njih je posebno impresivno glasbeno doživetje. S serijo je storjen pomemben korak k boljšemu poznavanju pesemskega repertoarja, ki je spremljal najširše ljudske množice v boju za socialne in narodnostne pravice, v boju za svobodo, v boju za napredek, v boju, ki še dolgo ni končan in ki bo zahteval še žrtve in ki ga bo zagotovo spremljala tudi marsikatera pesem, predstavljena v nagradi seriji. Glasbena redakcija ljubljanske televizije je v to serijo vložila izjemen napor, zlasti kar zadeva zbiranje tonskega gradiva, kakršnega danes ne zmore nobeni drug jugoslovanski arhiv. Tako se serija PUNTARSKA PESEM nagraduje za glasbeno, umetniško in vizuelno tehnično izvedbo. V oddaji sta sodelovala tudi naša najboljša, zdaj že pokojna muzikologa dr. Radoslav Hrovatin in Rafael Ajlec, odlična poznavalca tega glasbenega področja.

čin nudi različnim uporabnikom temeljne podatke o pomembnih dogodkih iz naše revolucionarne bojne preteklosti, še zlasti podatke o spomenikih in obeležjih, ki stojijo po mestih in vaseh širom po Sloveniji. VODNIK PO PARTIZANSKIH POTEH nam približuje najsvetlejša trenutke naše revolucije in kot tak je dragocen prispevek k ohranjanju naših revolucionarnih tradicij.

★

Uredniški odbor, ki je pripravil in uredil knjigo POSLOVILNA PISMA ŽRTEV ZA SVOBODO; v šestčlanskem uredniškem odboru so bili: Mirko Fajdiga, Cvetko Pelko, Lojze Penič, Zdenka Rogl, Stane Terčak in Milan Zevart, slednja dva kot glavna urednika. Knjiga POSLOVILNA PISMA ŽRTEV ZA SVOBODO uvodoma prinaša obširno razpravo, slonečo na preučitvi vseh dostopnih dokumentov, ki prikazuje zgodovino nacističnega nasilja in govori o skupinskih usmrčitvah sodelavcev osvobodilnega gibanja, o usodi njihovih svojcev, kakor tudi o usodi poslovilnih pisem. V drugem delu je objavljenih 274 poslovilnih pisem sodelavcev osvobodilnega gibanja, ki so bili usmrčeni na okupacijskem območju Spodnje Štajerske. To je največji zbornik poslovilnih pisem pri nas. Pri pismih so objavljeni kratki življenjepisi in usode njihovih svojcev. Na koncu knjige je prikazan okupacijski sistem in nacistično nasilje v štirih tujih jezikih. Zbornik POSLOVILNA PISMA ŽRTEV ZA SVOBODO je edina tovrstna publikacija na Slovenskem in tudi v Jugoslaviji, je plod sedemletnega potrpežljivega dela zbiralcev gradiva, številnih piscev, zgodovinarjev in recenzentov ter aktivnega sodelovanja krajevnih in občinskih združenj borcev NOV Slovenije. Vodnik na priročen na-

Uredniški odbor zajetnega zbornika VODNIK PO PARTIZANSKIH POTEH. Uredniški odbor, ki ga je vodil Albert Jakopič-Kajtimir, člani odbora pa so bili: Slava Mihevc, Drago Novak, Stane Terčak, Zorka Tribošon in Matija Žgajnar, je s svojo izredno prizadevnostjo bistveno pripomogel k uspešni urenitvi te zahtevne zamisli. VODNIK PO PARTIZANSKIH POTEH je edina tovrstna publikacija na Slovenskem in tudi v Jugoslaviji, je plod sedemletnega potrpežljivega dela zbiralcev gradiva, številnih piscev, zgodovinarjev in recenzentov ter aktivnega sodelovanja krajevnih in občinskih združenj borcev NOV Slovenije. Vodnik na priročen na-

širša vojaška, politična in diplomatska dogajanja. V sklopu ofenzivnih operacij 4. armade je dal ustrezno mesto tudi bojem in vlogi našega 9. in 7. korpusa, ki sta bila še v tvorilniški vlogi jugoslovansko-nemške frontne te, ter orisala vlogo prebivalstva, zlasti tržaškega, slovenskega kakor italijanske narodnosti, v tistem dramatičnem koncu druge svetovne vojne na slovenskih tleh. Predstavil je vso veličastnost tiste zmage, tako pomembne za jugoslovanske narode, še posebej za sloven-

skega, in svojo razpravo sklenil s prikazom jugoslovansko-italijanskih odnosov do osimskih sporazumov. - V monografijo je vtakano desetletno delo in človek z bojzornostjo pričakuje ocene. Vesel sem priznanja! Tudi prijetno presenečen: iz drugih krajev sem, pa sem dobil nagrado vstaje slovenskega naroda. Pomeni mi obveznost.

»Kaj pripravljate?«

- Tokrat bom pero zastavil v Sremu in spet sklenil v Sloveniji.

Med komorna dela na to tematiko sodijo »Variacije na puntarsko temo«, »Cvet pelina«. Samospevi so nastali na poezijo Bora, Svetka, Kosmača, Glazerja, Minattija, za zборе so mi rabila revolucionarna in angažirana besedila Gradnika, Bora, Zupančiča, Krefta. Napisal sem tudi scenska glasba za film o II. kongresu Komunistične partije Slovenije.

Spodbuja pa me želja, da bi ta čas živel.

»Kaj dodati v tem slovenskem trenutku?«

- Presenečen sem, ker sem dobil nagrado. Pomeni mi zadoščenje, da moje delo ni šlo mimo... da nekomu nekaj pomeni. Tudi vzpodbudo.

Zapisala:

Milena
Štrajnar

Pavel Šivic

Slovenski skladatelj Pavel Šivic, eden naših najbolj angažiranih avtorjev, ki je po osvoboditvi napisal vrsto pomembnih del na tematiko narodnoosvobodilnega boja, je lani dokončal kantato »Daritev«; delo je nastalo na besedilo primorskega pesnika Nevina Birse in bilo prvič izvedeno na slovesnem koncertu v počastitev VIII. kongresa Zveze komunistov Slovenije.

»Od kod ta angažiranost?«

- Glasbena vzgoja, ki smo jo bili deležni, je bila povsem neangažirana. To je res. Že v vojnem ujetništvu sem prišel v stik z ljudmi iz ljudstva, čudovitimi ljudmi. Tu je začela moja družbena in osebna angažiranost dobivati jasnejše oblike. Spominjam se starega Karakljajčica, najinega sodelovanja. Takrat, leta 1941, je nastala kantata... to pa, razumna. Sledilo je partizansko obdobje. In po vojni smo to nehoti morali nadaljevati. Zdaj je to notranja nuja.

Lepo je zapisano v obrazložitvi nagrade vstaje slovenskega naroda: Skladatelj Pavel Šivic je z »Daritvijo« ustvaril kantato, ki je izšla iz globoko izpovednega besedila z otipljivo vsebino. Osnovne silnice skladateljeve revolucionarne tematske zamisli so izšle iz pisane predloge, ki je naznalovala programsko muzikalno uresničitev. Spoštljivost do pisane besede pa ni zavrla sproščene skladateljeve govornice, ki je dopolnila okrepila pesnikovo sporočilo. Čisti orkestralni odstavki, predvsem zajetnejši v srednjem delu skladbe, so učinkovita izpeljava muzikalne zamisli, iz katere se razvije zborova fuga, ki je vrh kompozicijskega razpleta, po katerem optimistični zaključek izveni skoraj kot pogled v prihodnost. Izpovedno besedilo je našlo v glasbi svoje vsebinsko dopolnilo. Pesnikova tragična doživetja in svetla pričakovanja, ki jim je »Daritev« namenjena, se zrcalijo v klenem glasbenem jeziku. Kantata je izpovedno prizadeto, muzikalno prečiščeno, izvirno slovensko glasbeno delo, ustvarjeno po revolucionarni tematiki in hkrati najvidnejše slovenska muzikalna stvaritev, nastala v preteklem letu.

»Katera dela še sodijo v splet vašega ustvarjanja na tematiko narodnoosvobodilnega boja, revolucije?«

- Opera »Svitanje« in kantate: »Požgana vas«, »Svečana predigra«, »Rdeči oblaki«. »Zaklinjanja« je orkestralno delo in slavnostna predigra za pihalni orkester nosi ime »Domovina naša«.

Janez Pirnat

Akademski kipar Janez Pirnat sodi v našo srednjo kiparsko generacijo in pripada tisti vrsti naših upodablajočih umetnikov, ki nadaljuje in razvija plodno tradicijo moralno etičnih vrednot ter humanističnih pridobitev in to tudi v razmerju med umetnikom, njegovim delom in publiko. Doslej je uspešno opravil sedem spomeniških nalog. Zadnjo, spomenik kurirčku v Jurišču na Pivki, je uresničil letos.

»Svojo bogato umetniško izpovednost ste opredmetili v več spomenikih na temo našega narodnoosvobodilnega boja... Zakaj mu ostajate zvesti?«

- Vse okoli mene je bilo zapleteno v upor, vsa ožja in širša rodbina, njeni prijatelji in znanci. Od štirih let sem dve leti preživel v nekdanjem učiteljskem domu v Šiški, ki je bil ena sama mladinska ilegalna brigada s čvrsto skojevsko organizacijo. »Nabrusimo kose« me je naučil peti Rob. Striček smo ga klicali in zapela sva jo v Iškem Vintgarju, ko sva nabirala gobe. Tako je bil prvi kipec, ki sem ga zmodeliral kot trinajstletnik, talec.

Janez Pirnat je prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za spomeniška dela:

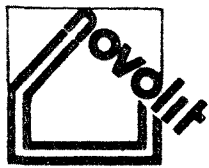
Odlikujejo jih trajne kiparske vrednote, odgovorno poglabljanje v vsebino in temo, naraščajoča mojstrska forma, smotrna, funkcionalna prilagojenost pridobitvam sodobnega kiparstva, kakor tudi etične in moralne kom-

ponente, kar se s kiparjevo lirčno naravnostjo ter z njegovim monumentalnim občutkom združuje v svojke, izvirne, izpovedne in hkrati sporočilne celote. V svojem spomeniškem opusu Janez Pirnat nikoli ni zašel v mani, ni se ponavljal, temveč je plodne pridobitve svojih studijskih naporov sproti prenašal tudi v zasnovo spomeniških nalog ter tako zmeraj sveže ohranjal in razvijal temeljno idejo našega velikega časa.

»Nagrada vstaje slovenskega naroda je veliko družbeno priznanje... Ste jo vesel?«

- Od petih spomenikov, pri katerih sem sodeloval kot kipar, so bili štirje postavljeni s sredstvi in osebnimi naporami krajanov Šmarja Sapa pri Ljubljani, Prevoj pri Domžalah, Češnjice pod Metliko in Jurišč na Notranjskem. Vsem, ki so sodelovali, gre del te nagrade.

izolirka
LJUBLJANA

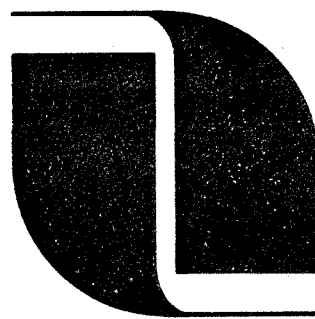
Izolirka
Ljubljana
tovarna izolacijskega materiala n. sol. o.

TOZD NOVOLIT, n. sub. o. – proizvodnja lahkih
gradbenih plošč,
61385 Nova vas

Prodajni oddelek v Ljubljani, Ob železnici 18

IZDELUJE NOVOLIT IN KOMBI
PLOŠČE

telefon: (061) 798-008, 798-011 – prodaja: (061) 42-402
telegram: »Izolirka« Ljubljana
telex: 31585 yu izo

novoles

»NOVOLES« – lesni
kombinat
Novo mesto – Straža,
n. sol. o.

NOVOLES proizvaja:

- stilno pohištvo, moderno pohištvo
- sodobno kopališko opremo
- gugalnike
- akrilno steklo »NOVOGLAS«
- svetlobne kupole in trakove
- vezane plošče, žagan les
- plastificirane predale

Novo mesto – Straža
telefon: (068) 84-530
telegram: NOVOLES
telex: 33726 YU NOVLES

paloma

higienski
papirji

brisače

sladkogorska

trimo

trebanjska
industrija
montažnih
objektov
trebnje

Projektiramo, razvijamo in izvajamo montažno gradnjo objektov za potrebe industrije, kmetijstva, trgovine, za splošno družbene potrebe in druge gospodarske panoge.

Proizvajamo in montiramo serijske gradbene elemente:

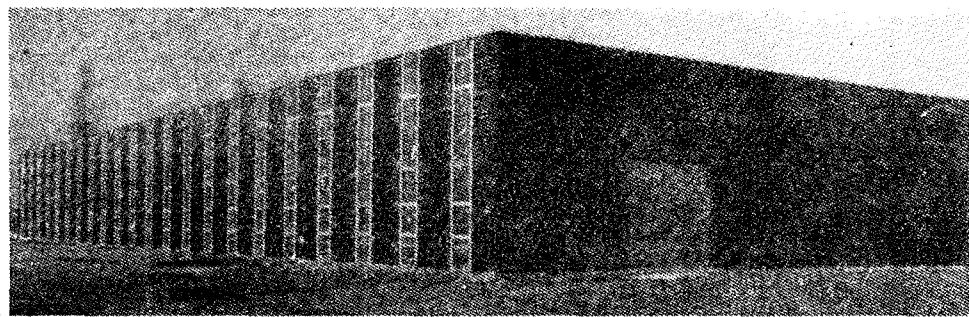
- jekleno konstrukcijo ● sendvič strešne elemente
- sendvič fasadne elemente

Po naročilu izdelujemo še:

- izventilske konstrukcije ● mostne žerjave ● cisterne vsebine

od 3000 do 200.000 l

SE PRIPOROČAMO ZA SODELOVANJE!

IKK TREBNJE

SINTER

TEHNIKA LJUBLJANA n. o. sol. o
Industrija gradbene keramike Trebnje

keramične ploščice
IGK

Sinter keramične ploščice se izdelujejo po povsem novem tehnološkem postopku suhe priprave surovine in suhega istočasnega stiskanja surovine (mase) in glazure, ter žganja na zelo visoki temperaturi do 1150° C, ki daje izdelku vrsto posebnih lastnosti:

- Izredno trdoto in odpornost glazure
- izredno upogibno trdoto
- Odpornost na vremenske vplive, temperaturo sonca, ter popolno odpornost na mraz
- Odpornost na kisline in luge
- Odpornost na mehansko obrabo
- Uporabnost

6-7 po MOSH lestvici
300-400 kp/cm²
upijanje vode

- 1-3%
- ustreza JUS, po naročilu izdelujemo popolno kislinsko odporne ploščice
- zaradi izredne trdote in debeline plasti glazure je le-ta skoraj neuničljiva
- za zunanje in notranje oblaganje
- za tla in fasade
- za industrijo in gospodinjstva
- za balkone in terase
- za posebne namene (ne drseče ploščice)
- glazirane in neglazirane v naravni rdeči in črni barvi
- gladke in nazobčene
- 200 x 200 x 10 in 100 x 200 x 10 mm kalibrirane v 5 nazivnih področjih +0,4 mm

Izvedba:

Dimenzije:

Kmetijska zadruga Vrhnika
Vrhnika, Cankarjev trg 5

Direktor, splošna služba, računovodstvo, glavna blagajna in blagajna HKS 70-029 ali 70-442 – mlečna restavracija, trgovina in bife 70-135 – klavnica 70-212 – prodajalna mesa na Stari cesti 70-048 – zelenjava 70-208 – mlekarna 70-231 – trgovina Verd 70-256 – odkup kmetijskih pridelkov, trgovina z reprodukcijskim in gradbenim materialom ter pospeševalna služba 70-237 – KZ Vrhnika, trgovina Dragomer 70-157

SOZD

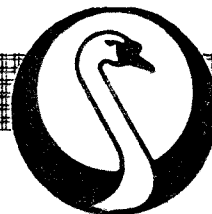

Slovenija Sadje

MERCATOR-SLOVENIJA SADJE
trgovsko, izvozno-uvozno, proizvodno-predelovalno
in uslužnostno podjetje, n. sol. o., Ljubljana, Miklošičeva 10

TOZD Zunanja trgovina
TOZD Maloobmejni promet
TOZD Hladilnica Zalog pri Ljubljani
TOZD Hladilnica Bohova pri Mariboru

Predstavništva in skladišča:
Volčja draga pri Novi Gorici, Kanal ob Soči, Koper, Beograd, Čačak, Zagreb, Brčko, Subotica, Bijeljina, Mladenovac, Podujevo

labod

TOVARNA OBLAČIL NOVO MESTO

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

Albin Renčop

Po hudi bolni je umrl 58-letni Albin. Od njega smo se poslovili na zagorskem pokopališču. V NOB se je vključil leta 1944 kot bорец Zasavskega odreda. Do osvoboditve je bil dodeljen v VDV. Prejel je odlikovanje za hrabrost.

Ivana Žakelj

Aprila smo na pokopališču v Lipici pri Škofji Loki pokopali tovarišico Ivano, rojeno leta 1893 v Vrsniku. V NOB je sodelovala od januarja 1944 do konca vojne. Tudi po vojni je bila aktivna družbenopolitična delavka.

Alojz Fir

Marca smo se poslovili od tovariša Alojza, rojenega leta 1913 v Metliki. Prostovoljno je vstopil v partizanske enote in se boril do zmage. Po osvoboditvi je pomagal pri obnovi domovine. Povsod se je vključeval v družbenopolitično delo.

Primož Habjan

Marca smo se na dražgoškem pokopališču poslovili od tovariša Primoža – Primčkovskega ata, rojenega leta 1888 v Dražgošah. V dražgoški bitki so mu požgali dom. Med partizani sta mu padla dva sinova. Še naprej je sodeloval v boju za svobodo. Po vojni se je vedno zavzemal za napredek.

Ciril Eržen

Na pokopališče v Selca smo februarja pospremili na zadnji poti tovariša Cirlila iz Češnjice. Med NOB je opravljal naloge živnozdravnika. Ob koncu leta 1944 se je pridružil borcev Škofjeloškega odreda. Za svoje delo je dobil odlikovanje.

Tone Leskovšek

V 59. letu starosti je umrl tovariš Tone iz Zagorja. Ob okupaciji se je takoj vključil v delo OF. Leta 1943 so ga aretirali in ga odpeljali v razna koncentracijska taborišča, kjer je ostal do osvoboditve. Po vojni je vedno pomagal tam, kjer je bilo najbolj potrebno.

Rafael Kralj

Aprila smo na dornberškem pokopališču pokopali tovarisha Rafaela. Takoj po kapitulaciji Italije je vstopil v brigado Simona Gregorčiča. V Beneski Sloveniji je bil hudo ranjen. Kot komandir zahodne enote je deloval vse do zmage. Po osvoboditvi je aktivno sodeloval v organizaciji ZB.

Franc Božič

Na izolskem pokopališču smo aprila pokopali tovariša Franca, rojenega leta 1921 v vasi Podnanos. Za NOB je začel delovati leta 1943 v borbених enotah Goriške brigade, od koder je nadaljeval pot v Dolomitski odred in nato v Bazoviško brigado. Bil je nosilec treh odlikovanj.

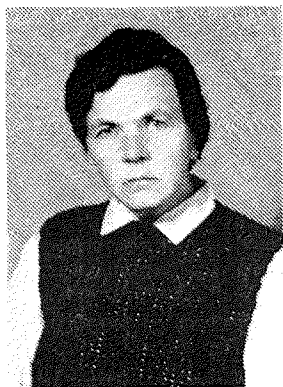
Jerica Šmid

Decembra lani je umrla Grogurjeva mama, rojena leta 1903 v Podlonku. V narodnoosvobodilnem gibanju je aktivno sodelovala. Organizirano je delovala v AFŽ. Ohranili jo bomo v lepem spominu.

Miroslav Hvalič

Nenadoma je umrl tovariš Miroslav z Vogerskega, rojen leta 1906. V drugi polovici leta 1942 je pričel aktivno delovati za cilje NOB. Po kapitulaciji Italije je vstopil v Gradnikovo brigado. Po vojni se je vključil v družbenopolitično življenje.

Justina Berčič

Aprila smo na sostrškem pokopališču pokopali tovariša Justino, rojeno leta 1905 v Sostrem. Po okupaciji naše domovine se je takoj vključila v NOB. Od decembra 1942 do decembra 1943 je bila borka 2. bataljona Tomšičeve brigade. Zaradi bolezni je morala na teren, kjer so jo leta 1943 zaradi izdajstva aretirali in jo internirali v taborišče Ravensbrück. Vrnila se je leta 1945.

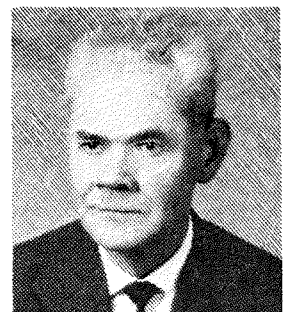
Andrej Makuc

Aprila se je smrtno ponesrečil tovarš Andrej iz Polic pri Cerknem. Med prvimi v tem kraju se je vključil v NOG. Februarja 1943 je vstopil v Severnoprimorski odred. Italijani so ga zaprli v tržaške zapore. Po vrnitvi se je vključil v Vojkovo brigado, pozneje pa je bil v komandi mesta Cerkno. Po osvoboditvi je delal v družbenopolitičnih organizacijah in bil odlikovan.

Ludvik Ogrizek

Na pokopališču v Ilirski Bistrici smo se poslovili od tovarisa Ludvika, rojenega leta 1908 v Rakitniku pri Postojni. Vojna ga je zajela v južni Italiji. Po kapitulaciji Italije je začel s skupino somišljenikov preko jugoslovanske zbirne baze v Gravini delati za NOB. Za zasluge je prejel tri odlikovanja.

Ivan Benedičič-
Vanča

Aprila smo se na pokopališču v Srednji Dobravi poslovili od tovariša Vanča iz Prezrenj. Rodil se je leta 1910 v Lancovem. Že julija 1941 je postal aktiven član ZKS. Leta 1943 je odšel k partizanom v Cankarjev bataljon, nato pa v rajonski odbor Kroga-Kranj. Od septembra 1944 je bil v sestavi 30. divizije 9. korpusa kot pomočnik divizijskega intendantanta. Imel je čin rezervnega kapetana in več odlikovanj. Vsa povojna leta je bil aktiven družbenopolitični delavec.

Franc Štular-
Ilija

Umrli je prvoborec, revolucionar in spomeničar, nosilec večih odlikovanj Franc Štular. Rodil se je v vasi Ljubno na Gorenjskem pred 69 leti. Takoj po okupaciji se je povezal z organizatorji boja na Gorenjskem in postal aktivist. Ze avgusta 1941 je odšel k partizanom in pomagal osnovati Cankarjev bataljon. Bil je v Gradnikovi in Presernovi brigadi, leta 1945 pa komandant osvobojene Ajdovščine. Iz JLA je bil odpuščen kot invalid s činom kapetana 1. klase.

Več pozornosti partizanskim materam

Odmev na »Ko prebiram TV-15«, 25. številka TV-15

V celoti se strinjam z Ivanom Mezgecem iz Postojne, ki je 28. junija v TV-15 opozoril na naš, včasih vse prej kot pozoren odnos do partizanskih mater in vdov. Vse premalo se jih spominjamo, ko oživljamo spomine na našo polpreteklo zgodovino. Kakor da smo narodnoosvobodilni boj omejili le na njihove poglavitne nosilce, to je – oborožene sile NOV, druge udeležence, ki so v takšni ali drugačni obliki sodelovali v tem boju pa potisnili v ozadje. Mar ne kaže to na težnjo, resda nenamerno, da bi izročilo narodnoosvobodilnega boja zapirali v ožji okvir, in ga takšnega ohranjali poznejšim rodovom? Partizanske matere so vsekakor zaslužile, da jih ne pozabljamo, saj so že s tem, da so dale narodnoosvobodilni vojski svoje sinove, prispevale neprecenljiv delež našemu boju za svobodo. Upravičeno smo jim lahko hvaležni še za vrsto drugih stvari, za dobroto in skrb, toplo besedo. Vsi ti ljudje, o katerih govori tovariš Mezgec, so živeli v nenehnem strahu pred okupatorjem in njihovimi pomagači – pa niso odnehali. Prav zato menim, da bi bilo prav, če bi jih pogostejše obiskali. Posebno še tiste, ki ne morejo več prihajati na proslave. Pokramljali bi z njimi in jim prinesli spominsko darilce kot izraz naše globoke hvaležnosti. Tako bi se vsaj skromno oddolžili za njihov prispevek narodnoosvobodilnemu boju.

Tudi ne gre pozabiti, da čas hiti in da je teh čudovitih ljudi iz dneva v dan manj.

BRANKO VRHOVEC, Horjul

Pekoči spomin na vojno

»...le skromno invalidnino imam. Pa verjemite mi, da je s takšno nogo kmetovati res težko...«

Več kot 35 let je že mimo od tistih težkih, pa vendarle po svoje lepih časih, ko se je tudi slovenski narod uprl nasilju okupatorja. Naši ljudje so stali pred odločitvijo, ali se ukloniti okupatorjevemu nasilju in se priključiti belogardistom oziroma drugim nasilni-

Silvester Papež

kovim plačancem, ali se odzvati klicu komunistične partije s tovarišem Titom na čelu. Tudi danes 54-letni kmet iz Lopate pri Hinjah v Suhi krajini, Silvester Papež, je poslušal klic svojega naroda in odšel k partizanom.

»Bila nas je številna družina na majhni kmetiji v Lopati,« je pričel naš pogovor Silvester. Sedem otrok je bilo in mati so bili prvo leto vojne vdova, saj so oče

Bodimo naročniki TV-15!

Na tednik TV-15 bi morali biti naročeni prav vsi borci aktivisti, nekdanji zaporniki, interniranci... Kajti ta, zares borčevski tednik, ki vedno prinaša kaj novega o borčevski problematiki, krajše in daljše zapise iz raznih krajev Slovenije iz dni narodnoosvobodilnega boja o življenju ljudi, ki so se bojevali za svobodo ali kakorkoli pomagali borcem NOV, prinaša tudi zapise o današnjem življenju teh ljudi, tudi v oddaljenih in visokogorskih zaselkih. Ima tudi pravno posvetovalnico, kjer lahko vsak naročnik dobi brezplačen pravni odgovor na svoje vprašanje! Zlasti pa je pomembno, da naročniki dobijo v tem časniku razlage vseh pravic, ki jim gredo po zakonih o borčevskem varstvu in zdravstvu. Zato bi bilo prav, ko bi vse borčevske organizacije bolj temeljito obveščale svoje članstvo, koliko ugodnosti jim TV-15 nudi. Dejstvo je tudi, da TV-15 glede na drugi periodični tisk ni drag in da ne dviga pogosto naročnine!

JOŽE AMBROŽIČ,
Zg. Gorje

po težki in mučni bolezni umrli že leta 1940. Mlajši so bili vsi trije bratje in ena sestra, le dve setri starejši. Večkrat so se v vasi oglašali beli in le sreča je bila, da smo bili fantje premladi, sicer bi nas vtaknili v svoje suknje. Sester niso nadlegovali.

Silvester se še prav dobro spominja tistega dne, ko je tudi sam odšel v gozdove. Ostal mu je v spominu, kot bi se vse zgodilo šele včeraj. Bilo je leta 1943, ko je kapitulirala Italija in Silvester še dobro pomni, da mu je manjkalo natanko dva dni do polnoletnosti, 18. leta starosti. V Suhi krajini se je tedaj mudila 9. brigada 18. divizije in tudi v Lopati se je pet mladih fantov oddolžilo, da oddide v gozdove. In med njimi tudi Silvester Papež.

»Se se spominjam, da je bila naša prva akcija napad na Turjaški grad,« je oživljal svoje spomine naš soga-vornik. »Se preden je naša brigada dosegla zidove, smo zvedeli, da so Prešernovci že uničili postojanko. Ne bi vam rad našteval, kje vse smo se potikali potlej. Tolkli smo se na Rakitnici in bili na Štajerskem ter Hrvaškem. Zmagovali smo in bili poraženi, a okusil sem preveč hudega in videl preveč smrti... Pa v borbi tudi meni ni bilo prizanešeno. Zgodilo se je v Pijavi gorici pri Škofljici. Neverjetno utrjena domobranska postojanka, ki so ji priskočili na pomoč še Nemci. Težka in huda je bila borba in še se spominjam komandanta Dakija, ki nas je hrabil v boju. Tedaj me je zadelo. Drobec mine, šrapnel... ne vem več. V nogo sem jo skupil in težko ranjenega so me takoj premestili v skrivno bolnišnico nekje pod Snežnikom. Kje, mi ni znano niti danes, saj so bolničarji ranjencem iz previdnosti zavezali oči.«

Potlej je Silvester prav v bolnišnici preživel menda najtežje čase minule vojne. Več kot štiri mesece se je zdravil v bolnišnici, a nenadoma se je razvedelo, da okupator pripravlja na Snežnik veliko ofenzivo. Malo časa je ostalo, da so bolničarji poskrili vsaj najtežje ranjence, lažje pa so umaknili iz ogroženega kraja. V gozdu blizu ceste so na hitro izkopali zemljanko, skrivni bunker ter navlekli v njega najnujnejše, da bi se ranjenci vsaj nekaj dni preživeli.

»Ja, takrat je bilo hudo,« je pripomnil Silvester. »Prepušeni sami sebi smo ranjenci trepetali pod zemljo, da nas sovražnik odkrije. Imeli smo srečo. Ofenziva se je pomikala po cesti, bunker pa ni bil izdan. In tako smo preživeli. Ostala mi je poškodba, pekoči spomin vojne in od tistih dob dalje sem vojni invalid. Za borbo nisem bil več sposoben, pa so me poslali kot terenca v domače kraje.«

To je le kratek utrinek iz spominov kmeta-borca iz Suhe krajine. Lahko bi nam pripovedoval ure in ure, pa vendarle so spomini grenki in je raje molčal. Ostala mu je namreč pekoča rana in kot invalid le, stežka upravlja svojo kmetijo.

»Žal mi je le, da se nisem zaposlil, ali izučil kakšnega poklica,« je pripomnil Silvester, »tako pa..., le skromno invalidnino imam. Pa verjemite mi, da je s takšno nogo kmetovati res težko...«

RADO RADEŠČEK, Ljubljana

Ubili so jo dva dni pred svobodo

Spomin na Pavlo Možina-Rastjo, revolucionarko

Bilo je sredi tistega prelomnega septembra leta 1943, po kapitulaciji Italije. Takrat se je naš odbor OF za vipavsko okrožje nastanil v Ajdovščini in takrat sem prvič srečala znano revolucionarko, organizatorko OF Pavlo Možina-Rastjo. Ne vem, s kakšno nalogo je prišla k nam takrat, nepozabna pa mi je ostala v spominu njena podoba: pokončna, odločna žena, poteze obraza kot izklesane... in njene besede, ki so takoj ustvarile vtis aktivistke z neusahljivo vero v našo zmago. Takrat še nisem vedela, da bova preživeli več mesecev skupaj v političnem delu.

Rastja je že oktobra postala članica okrožnega komiteja KPS za vipavsko okrožje. Nič kolikokrat sva skupaj hodili od vasi do vasi, ponoči in podnevi. Ustanavljali smo odbore OF, partijske celice in druge množične organizacije. Organizirali smo sestanke po različnih krajih in ljudem razlagali cilje NOB.

Rastja je bila deležna izjemnega zaupanja vseh članov OK KPS, saj je naloge uspešno izpolnjevala tudi v krajih, kjer nam niso bili naklonjeni vsi ljudje... Decembra 1943. leta so naju poslali na pratijski tečaj na Vojsko. Predavanja, zlasti marksistična filozofija, so bila zame novost, Rastja pa je kot predvojna komunistka imela že mnogo prej pogovore s teoretično dobro podkovanimi komunisti: Pinkom Tomažičem, Antonom Veluščkom in drugimi.

Na Vojskem sem imela sprva vtis, kot bi bili na osvobojenem ozemlju. Že desetega decembra pa so nas napadli Nemci. Le po zaslugi vodstva tečaja in iznajdljivosti tečajnikov se nam je uspelo rešiti. V nekem trenutku sem opazila v gozdu pod smreko sključen Rastjo. Zamišljeno je zrla predse. Je mislila na svoja dva otroka, ki sta živila pri njeni materi, ali o svojem delu na terenu? Bil je le hipec razmišljanja. Umik se je posrečil, a nekaj tovarišev je padlo.

Na poti s tečaja proti našemu okrožju sva z Rastjo srečali njeno sestro Vandelino, tudi predvojno komunistko in eno prvih aktivistk OF, ter Srečka Čebrona-Zdravka, ki sta bila namenjena na peti partijski tečaj.

Najino skupno delo je trajalo do pomladi 1944. leta, ko sem morala oditi v Trst na ilegalno delo. Težko sem se ločila od tovarišev in še posebno od Rastje. Pozneje sem se ob najtežjih trenutkih svojega dela spominjala njenih jasnih misli in bodrilnih besed ter si želela, da bi bili zopet skupaj. Še vedno sva imeli stike preko pisem, videli pa se nisva nikoli več. Mene je pot peljala v koncentracijsko taborišče Ravensbrück, kjer sem ostala do konca vojne, a Rastjo so dva dni pred osvoboditvijo na zverinski način umorili četniki.

MARTA PELJHAN-POLONCA

Več o partizanskem zdravstvu

Vas je že kdo spomnil na dr. Darinko Sobanovo, ki je med vojno kot študentka medicine delovala v saniteti na Primorskem? Tudi sicer med številnimi portreti pogrešam zdravstvene delavce iz partizanskih bolnišnic, ki so delovale v težavnih pogojih. Toplino in čudoviti značaj tovarišice Darinke, težko opišem; občutile smo jo prav vse udeleženke sanitetnega tečaja na Erzelju leta 1944 in ga ohranile kot topel spomin.

ZORA VETRIH, Maribor
PUNCERJEVA 7

PRIPIS UREDNIŠTVA: O dr. Darinki Sobanovi smo pisali v eni izmed majskih števil TV-15, danes je naš gost dr. Ivan Cibic-Mirko.

Odločnost je krepila upore Viničarjev

Ob letošnjih proslavah šestdesetletnice KPJ, revolucionarnih sindikatov in SKOJ, krajevem prazniku, prazniku Vinice in šestdesetletnici Viniške republike je bila v Vinici 22. julija 1979, slovesnost v počastitev dneva vstaje slovenskega naroda; to malo večjo vas ob Kolpi, predstavljamo s krajšim sestavkom.

Vinica ima svoje kulturno, zgodovinsko in prirodno obeležje. V naši novejši zgodovini je znana že v marčni revoluciji 1848, ko so ob padcu fevdalizma kmetje požgali tamkajšnjemu župniku in graščakom skladišča žita, ker ti niso hoteli javno proglasiti cesarjevega odloka o zemljiški odvezi. To je pomnilno padec fevdalizma.

Revsčina je poganjala ljudi v svet za zaslužkom. Začeli so razmišljati tudi o spremembah doma. Prva svetovna vojna je popolnoma izčrpala prebivalstvo. Ob prevratnih dneh in padcu stare Avstrije so kmetje dobivali upanje, da se bo njihov položaj izboljšal. K temu jih je vzpodbudila revolucija v Sovjetski vezi, sicer pa so te ideje živele še od prej, izražene skozi razne upore, kakor na primer v Judenburgu, Radgoni in drugod. Tako so ljudje v tistih časih pričakovali in zahtevali republikanske ureditve družbe. Prvi

»Viniški puntarji so bili obsojeni, njihova republika zadušena, toda njenih idej, še zlasti pa razporeditve ljudi, ni bilo mogoče zatreti... Odpor zoper protiljudski režim se je nadaljeval med obema vojnama. Delo Marentiča, Mihelčiča, Butale in mnogih drugih komunistov ter aktivistov je obrodilo sad, saj se je vse to revolucionarno razporeditve v narodnoosvobodilnem boju in revoluciji spremenilo v zibelko partizanstva in najmočnejše oporišče OF na Slovenskem.«

**(Iz slavnostnega govora Fanca Šalija
v Vinici, 22. julija 1979)**

izraz tega je bil že 1. 11. 1918. Takrat se je zbrala na viniški občini množica ljudi, ki so zahtevali republikansko družbeno ureditev. Te njihove želje pa se niso uresničile. Proti njihovi volji je bila ustanovljena kraljevina oziroma monarhija. Zaradi tega je med ljudmi završalo. Pričel se je oster spopad med množicami, ki so hotele republiko, in nazadnjaki. Ti dogodki so 21. 4. 1919. leta izbili dno vsem revoltom. Običajno so na ta dan priredili ljudsko rajanje. Na viniškem trgu se je zbralo več sto ljudi. Rajanje se je sprevrglo v velike demonstracije političnega pomena. Ljudje so zahtevali republikansko ureditev z gesli: »Namesto Dunaja smo dobili Beograd, samo drugo monarhijo!« Svojo nejevoljo so izražali

proti raznim vaškim mogotcem, ki so izkoriščali beden položaj prebivalstva, ki so ga zapustile vojne razmere. Revolt se je izražal proti raznim špekulantom, ki so si prillašali žig za žigosanje denarja. Zaživele so parole: »Živeli boljševiki! Dol z izkoriščevalci!« in podobno. Sivolasi kmet Ivan Kobe iz Vukovcev je govoril ljudem o slabostih gosposke oblasti in o prednostih republike. Za tem je razburjena množica vdrila v prostore občine in zahtevala žig za žigosanje denarja, imenovan »čapac«. Vse ljudstvo, ne oziraje se na morebitne posebne namene, se je združilo v eneme geslu: »Živela republika! Živeli boljševiki!«

Ob enih popoldne so se glavni voditelji tega upora zbrali na svoji prvi seji v vi-

niški osnovni šoli. Na njej so s prvim sklepom ukinili občinski odbor in izvolili svoje nove občinsko vodstvo. Vinico so proglasili za republiko. Seje se je udeležil tudi najstarejši mož v kraju, 87-letni kmet Jure Pavlešič iz Perudine, pred katerim so zaprisegli republiko. Sledilo je živo veselje, mladi so plesali svoja kola, pokali so možnarji in ljudje so se zgriinjali v Vinico tudi iz sosednjih krajev.

Viniški dogodki, ki spada-
jo v okvir široko razporejenih
hotenj po republiki in novi
družbeni ureditvi v Evropi
so globoko odjeknili zlasti
na Dolenjskem, kjer so terja-
li iste pravice. Tako ta repu-
blika ni slučajna epizoda ta-
kratnih razmer in izključno
viniška zadeva, temveč spa-
da po svojem obsegu in hote-
nju v mnogo širši okvir. Res
je, da so takratni oblastniki s
svojo vojsko kmalu zatrli to
mlado republiko, toda njen
duh je kljub ostrim ukrepom
živel še ves čas stare Jugo-
slavije. Kmetje v tem prede-
lu so bili v stalni opoziciji
proti vsem vladajočim reži-
mom.

Ne glede na to, da so v viniški »buni«, kot jo tudi imenujejo, sodelovali ljudje z različnimi pogledi, so takratne oblasti to dejanje označile kot boljševisko. V tem smislu so uprizorile sodni proces v Ljubljani. Vsi časopisi so pisali o senzacionalni novici »Viniški boljševiski pred sodiščem!« Enajst kmetov so obsodili od 3 mesecev do treh let strogega zavora.

Tako je telo na Vinici in okolici politično vzdušje vse do nekako 1938. leta, ko je prišel na vodstvo KPJ tovariš Tito in nakazal novo smer združevanja širokih ljudskih množic v enotni odpor in boj za svoje pravice. V tem pogledu je zaživel tudi Vinica in okolica, kjer so se ljudje takoj združili v OF, v kateri so videli edini izhod iz tega položaja.

Vinica je bila kot drugi kraji okupirana. Okupator ji je z ozirom na njene revolucionarne tradicije pripisal večji pomen in kraj zasedel s številnimi posadkami. Med prvimi so se znesli nad znanim kmečkim puntarjem Francem Špeharjem iz Gorice, katerega so skupaj z njegovim tovarišem Mihom Mukavcem 28. 10. 1941 zverinsko umorili. Toda tudi to ni zavrlo dogodkov. Osvobodilni boj se je širil in Vinica s svojimi okoliškimi kraji je postala pomemben kraj v naši narodnoosvobodilni borbi. S tega območja je bilo 139 žrtev v NOB.

Janez Vitkovič

(Dan pred osrednjo proslavo je sredi Vinice znani revolucionar in predvojni komunist Janez Vitkovič odkril spomenik Viniški republiki, vsem 300 aktivnim udeležencem oklicanja republike; spomenik je delo akademskega kiparja Jožeta Vrščaja iz Črnomlja)

PRAVNA POSVETOVALNICA PRA

POSVETOVALNICA PRAVNÁ POSVETOVALNICA PRAVNÁ POSVETOVALNICA PRAVNÁ POSVETOVALNICA PRAVNÁ

Oprostitev prispevka
za uporabo
mestnega zemljišča
ter naročnine za
telefon, televizijo in
radio

Vprašanje: K. T. M. Katere kategorije prebivalstva so oproščena plačila prispevka za uporabo mestnega zemljišča ter naročnine za telefon, TV in radio? Ali oprostitev velja tudi za ženo po opravičenčevi smrti?

Odgovor: Po zakonu o upravljanju in razpolaganju s stavbnim zemljiščem lahko občinska skupščina oprosti plačila nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča občane z nižjimi osebnimi dohodki v skladu z načeli za subvencioniranje stanarin in v drugih podobnih utemeljenih primerih. Na podlagi tega zakonskega pooblastila so občinske skupščine s svojimi odloki oprostile plačila nadomestila za uporabo stavbnega zemljišča socialno šibkejše kategorije občanov, vendar so občinski odloki med seboj razlikujejo. Za Ljubljano velja npr. oprostitve za tiste občane, ki prejemajo družbeno denarno pomoč. V ceniku PTT storitev niso predvidene olajšave pri plačilu telefonske naročnine za nobeno kategorijo prebivalstva. Naročnine za radio in televizijo pa ne plačujejo invalidi s 100% telesno okvaro, če so edini hranilci družine ali samski in ne živijo v skupnem gospodinjstvu, dalje invalidi z manj kot 100% telesno okvaro, če prejemajo dodatek za pomoč in postrežbo, slepi, gluhi za TV sprejemnike, če so edini hranilci družine ali samski in ne živijo v skupnem gospodinjstvu ter uživalci stalne družbene pomoči, ki jo dodeljuje družbenopolitična skupnost.

Priznavalnina

Vprašanje: G. F. Kot upokojenec prejema 4020 din pokojnine; žena, ki ima priznано posebno dobo v dvojenem trajanju od 1. februarja 1944 do konca vojne, nima dohodkov. Ali je upravičena do priznavalnine.

Odgovor: Družbeni dogovor o skupnih osnovah in merilih za podeljevanje priznavalnine udeležencem narodnoosvobodilne vojne in drugih vojn, katere urejajo občinske skupščine s svojimi predpisi, ki je bil objavljen v uradnem listu SR Slovenije št. 13/79, določa, da imajo pravico do stalne priznavalnine, med drugim žene udeleženske NOV, ki so vstopile v narodnoosvobodilni boj do 1. julija 1944 in ki jim je ta čas do 15. maja 1945 priznan dvojno v pokojninsko dobo, vendar le, če skupni mesečni dohodek žene in zakonca deljen po enakih delih na oba zakonca in na družinski člane, ki so pridobitno nezmožni, ne presega na osebo vsakokratnega mejnega zneska najnižnjih pokojninskih prejemkov. Za leto 1979 znaša ta znesek 2900 din. Polovica vaše pokojnine znaša din 2010, torej manj kot mejni znesek najnižjih pokojninskih prejemkov. Če nima drugih dohodkov, bi bila vaša žena upravičena do priznavalnine. O višini priznavalnine odloča komisija za vprašanja borcev NOV občinske skupščine, pri tem pa so upoštevajo premoženske razmere upravičenca in njegovega zakonca, zdravstveno stanje, čas udeležbe in prispevek upravičenca v narodnoosvobodilni vojni ter stanovanjske in druge socialne okoliščine. Svetujemo vam, da se obrnete na občinski upravni organ, pristojen za zadeve borcev NOV in voj. invalidov, kjer boste dobili natančnejša pojasnila. Potankosti v zvezi s priznavalninami urejajo občinski odloki.

PRAVNA POSVETOVALNICA PRA

Vinica...

Foto:Živa Drole

Z ladjo Slavija na izlet

Na pobudo osrednjega odbora prekomorcev-borcev NOVJ in na večkrat izraženo željo udeležencev NOVJ (iz Slovenije, Istre in iz zamejstva), ki so svojo borbeno pot prehodili skupaj z enotami 8. udarnega korpusa in pozneje 4. armade JNA, organiziramo 6-dnevni izlet v Grčijo in Dalmacijo. Izlet bo v času od 25. do 31. 10. 1979 z ladjo Slavija I, last Jadrolinije iz Reke. Ladja bo odplula iz Reke 25. 10. 1979 ob 13. uri. Cena potovanja znaša 5050 din.

Prijave z vplačili bomo sprejemali do 15. septembra 1979 na naslov: Občinski odbor ZBZ NOV Piran, Levstikova 12, žiro račun: 51410-678-80560 »za izlet«. Vse podrobnejše informacije lahko dobite na občinskem odboru ZBZ NOV Piran (telefon 73-780, sekretar Viktor Žerjal).

Sporočite mi!

Tovariše in tovarišice prosim, da mi sporočijo natančen naslov Vinka Mlinarja.

Med vojno je bil v Franciji. Organizirano je deloval za NOG Jugoslavije. Zbiral je borce - tako za odporniško gibanje Francije kot za osvoboditev domovine Jugoslavije.

Ivan Perger
Kočevarjeva 8/III
62000 Maribor

Komandant Miha

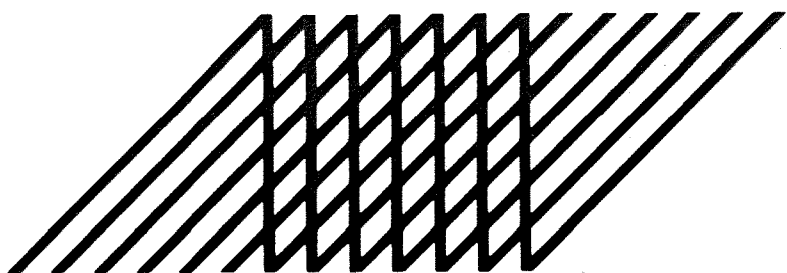
Kot France ni vedel, kaj se dogaja z njegovimi domačimi, tudi le-ti niso vedeli ničesar o Mihi. Oče Jože, ki je umrl leta 1951 in mati Marjana, ki je umrla 23 let za Jožetom, nista nikoli zvedela, kako in kje je Franceta dohitela smrt. Zato tudi nista nikoli zvedela za njegov grob, da bi ga kdaj pa kdaj obiskala. Za Reparjeve niso bili najhujši dnevi takrat, ko so jim požgali domačijo in jih popolnoma izropali, marveč je bilo najhujše spoznanje, da njihovega Franceta – Mihe in Lojzeta – Aleša ne bodo nikoli več videli. Zalost so delili z njimi vsi pošteni soborci in vrstniki ter dobri sosede Reparjev in prebivalci iz vse okolice Reparjev, ki prav tako niso vedeli za Francetove zadnje trenutke ter s prebivalci Brkinov, ki niti niso vedeli, kdo je komandant Miha bil.

Tone, ki je ostal v JA do svoje upokojitve pa se ni mogel pomiriti s tem in je desetletja iskal sled za Mihom. Po dolgem trudu je le uspel in odkril njegov grob v Pregarju. Popolno resnico pa je prispeval še Maks Zadnik, kot sem napisal v uvodu. Tako je bil presekani voz, ki se je spletel okrog Mihove smrti. Prekinjen je bil tudi skrivnostni molk, s katerim so poskušali nekateri po osvoboditvi oviti Mihovo zadnje dejanje. Molk so pretrgali drugi, ker se resnica na koncu vedno izkaže. Bilo je namreč nekaj posameznikov, ki jim ni šlo v račun, da je bila Mihova smrt čista kot jutranja rosa. Ravno ti redki posamezniki, ki jim Miha ne bi mogel več reči tovariši, niso hoteli pomagati Tonetu pri iskanju sledi za padlim bratom in so jo bolj kalili, kot odkrivali. S tem so pravzaprav izrekli nezaupanje v partijo, ki ni pustila, da bi Miho omadeževali.

Ker tistega mrzlega decembrskega dne, leta 1943, ko so Miho polagali v zemljo, ni bil prisoten noben od njegovih soborcev, nekdanjih Šerčerjevcev, s katerimi so se skupaj bojevali in tudi nihče od tistih Notranjcev, katerim je pripadal, naj napišem v njihovem imenu v njegov spomin in slovo, čeprav šele sedaj, besede:

Miha! Mi ti zagotavljamo, da si še vedno z nami, ker cenimo tvoje delo in žrtev, ko si ostal v družbi davnih rodov rojakov Primorcev, katerim si pomagal v njihovem boju, da bi ostala njihova zemlja slovenska. Znal si umreti, kot si se znal boriti za življenje izmučenega slovenskega naroda. Vemo tudi, da bi dal domovini še mnogo več, če bi ostal živ med nami. Zate se je pa vojna končala. Tudi zate velja, kar je zapisal Semič Stane-Daki: »Najboljši so padli«!

Konec

NOVOTEKS

NOVOTEKS, tekstilna tovarna izdeluje:

- tkanine iz čiste runske volne,
- tkanine iz mešanice volne in poliestra
- pletenine,
- moške, ženske in otroške hlače,
- ženska in dekliška krila,
- otroške in športne komplete

68000 Novo mesto, Foersterjeva 10
poštni predal: 100, telefon: 068 23-030
brzjavlj.: »novoteks«, telex: 33761 yu novtex

Piše: Milena Štrajnar

Toledo, Toledo

Sprehajamo se v labirintu ozkih zavratih uličic.

Toledo. Eno najlepših mest Španije. Zdi se, da je najlepše na svetu. Pogled nenehno odkriva briljantno obdobje španske zgodovine, ko sta se kulturi vzhoda in zahoda razcvetali, zlivali. Plemenitost leska omamlja. Zanimiv je in nenavaden. Dostojanstven in nežen.

El Grecova hiša in muzej. El Greco. Velika osebnost španskega slikarstva, rojen na Kreti, je tu našel mir, naklonjenost. Cerkev Santa Tome in v njej znamenito delo »Pokop Orgaškega grofa«. Mostovi na reki Tajo.

Alcazar. Nekdaj razkošno bivališče kraljev, pozneje zapor znanih zapornikov. Ponosno in prevzetno se dviga nad mestom. Zapisan je tudi v zgodovini španske revolucije. Leta 1936. Tri mesece je bil oblegan in tri mesece so ga zagrizeno branili kadeti, otroci plemstva. Republikanci so morali obleganje opustiti, ker jih je potreboval ogroženi Madrid. In še zgodba o polkovniku Moscardu, poveljniku trdnjave! Pripoveduje, da so mu republikanci zajeli sina. Predlagali so vdajo ali pa bo njegov sin ustreljen. Odgovor se je glasil: »Naj se priporoči Bogu!« V knjigah je zapisano samo, da je Moscardov sin umrl avgusta, ne kje in ne kako.

Plaza del Zocodover. Na trikotnem trgu, ki je srce Toleda, se pogovarjam z Jožetom Bajtom:

»Kje ste se rodili?«

»Na Poljani pri Cerknem, v siromašni kmečki družini. Deset otrok je bilo pri hiši in jaz sem bil najmlajši. Mati Marija in oče Janez sta morala trdo delati, da sta nas preživela.«

Že v Avstriji zanj ni bilo kruha in pod Italijo je s priložnostnim delom ves dan zaslužil za šestdeset najslabših cigaret. Ko so ga hoteli mobilizirati v italijansko-etiopsko vojno, se je uprl: »Ne, tujcu ne bom služil!« Tako je leta 1935 prišel v Jugoslavijo, na Javornik. Garač je bil in lačen veselja. Čeprav še zdaleč ni bilo tako, kot je pričakoval, je bil srečen. Bil je v domovini, med svojimi. Lahko je govoril svoj jezik.

»Kako ste odšli v Španijo?«

»V časopisih sem bral o španski revolucionarni armadi, pa sem se od-

ločil. Lahko rečem, da je bila moja pot v Španijo krvava. Peš sem jo mahnil aprila 1937, kar sam, in julija sem bil že tam.«

»Ste bili kdaj ranjeni?«

»V bližini Castellon de la Plana; za nekaj časa sem izgubil spomin.«

Najhuje je bilo v francoskem taborišču. »Za reveža se nihče ne zmeni. Za reveže smo se borili in če človek pozabi reveža, me boli. Če ni solidarnosti med ljudmi, tudi to me boli. Reveža sem vedno videl in četudi sam nisem imel kaj prida, bi mu vse dal.«

Tako razmišlja Jože Bajt.

Zdaj živi na Jesenicah. »Tri otroke imam: Joža, Marijo in Anico, pet vnukov. Dobri, pošteni otroci so. Življenje bi dal zanje. Lepo sem jih vzgojil... ne spomnim se, da bi me kdaj prosili za denar. To zapiši.«

Pozno je in že gremo proti Madridu.

Z nami je tudi Lidija Šentjurčeva: »Počutim se na pol Španko,« pravi. »Prav v tem času se je nekaj pripravljalo in nevarno je bilo. S privoljenjem partije sem se odpravila v Španijo. Bilo je novembra ali decembra 1936, ko so me na avstrijski meji skupaj z vodičem aretirali. Prišlo je do procesa. Ničesar mi niso mogli dokazati in čez nekaj mesecev so me spustili. Ker sem se lahko legalizirala, so me zadržali doma na ilegalnem partijskem delu... Tako mi ni bilo dano, da bi se pridružila tovarišem v Španiji.« (V dopolnitev partijskega življenjepisa Staneta Bobnarja pove tole: »Zgleda, da Stanetu takrat niso sporočili, da smo ga na V. konferenci SKOJ na Veliki planini izvolili za člana CK SKOJ. Obrazložitev je bila: Slovenec, delavec, skojevec od leta 1936, španski borec. Kot živa priča sem to sicer Stanetu po vojni že večkrat povedala, pa naj povem tudi javno, da se zabeleži.«

Še en dragocen zapis, iztrgan iz beležnice popotovanja po Španiji. Količino jih bo še?!

Večer je, ko se vrnemo v madridski hotel. Misel je še v Toledu. Nekje preberem: »Kesal sem se, da nisem videl El Grecovega mostu... ponoči, ob mesečini, kako se ogleduje v globokem, mirnem Taju.« Tudi meni je žal. Mesečina mora biti tam srebrna.

(se nadaljuje)

Toledo je bilo od leta 1516 do 1561 glavno mesto Španije

Po Titovih poteh revolucije '79

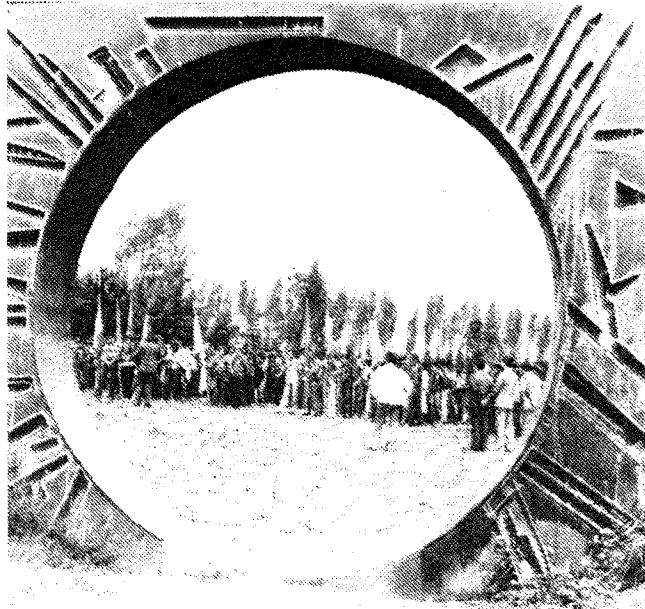
Zgodovinske ure
NOB

Ob spomenikih smo vselej zaplesali kolo in zapeli »Druže Tito, mi ti se kunemo«

Bilo je v ponedeljek, 2. julija 1979, ko se nas je osmero slovenskih mladincev odpravilo v južno Srbijo, kjer smo se v Leskovcu združili z mnogoštevilnejšimi delegacijami iz vseh drugih republik in pokrajin naše domovine v enotno pohodno brigado. Akcija se je imenovala Po Titovih poteh revolucije '79 in petsto kilometrov dolgo pot smo prevozili in prešli od 4. do 7. julija. Štiristo jugoslovanskih mladincev se je tako srečevalo z zgodovino narodnoosvobodilnega boja. Videvanje spominskih obeležij in pričevanja borcev so na nas naredila globok vtis in porodila marsikatero razmišljanje. Še več! Vse, kar smo slišali in videli, ne bomo nikoli pozabili.

Prva zgodovinska ura je bila na dan borca na bojniškem pokopališču!

Na taisti dan pred sedemtridesetimi leti so bolgarski fašisti ubili petsto otrok, starcev, žena in mož iz Bojnika. Z zbirnega mesta na šolskem dvorišču so jih gnali na grobišče. Iz njih so hoteli izsiliti podatke o komunistih, partizanskih enotah in njihovih pomagačih. Noben domačin ni ničesar povedal.

Zgodovinska ura v kruševskem parku Slobodište; v ospredju so sončna vrata

saj so ljudi streljali v tilnik...

Ko smo bivali v kasarni, ki nosi ime Stevana Sindelića, nam je polkovnik pripovedoval o zgodovini Niša!

Omenil je tudi zle bolgarske teorije o pripadnosti makedonskega naroda. Zdaj vemo, da je bilo mesto Niš, skozi katerega tečeta Nišava in Južna Morava, v vseh obdobjih svoje zgodovine pomembno trgovsko, gospodarsko in vojno-strateško območje. Še isti večer smo se na družabnem srečanju v naselju Ivo Lola Ribar spoznali z brigadirji mladinske delovne akcije, naslednji dan pa obiskali Muzej »12. februar«, posvečen znanemu

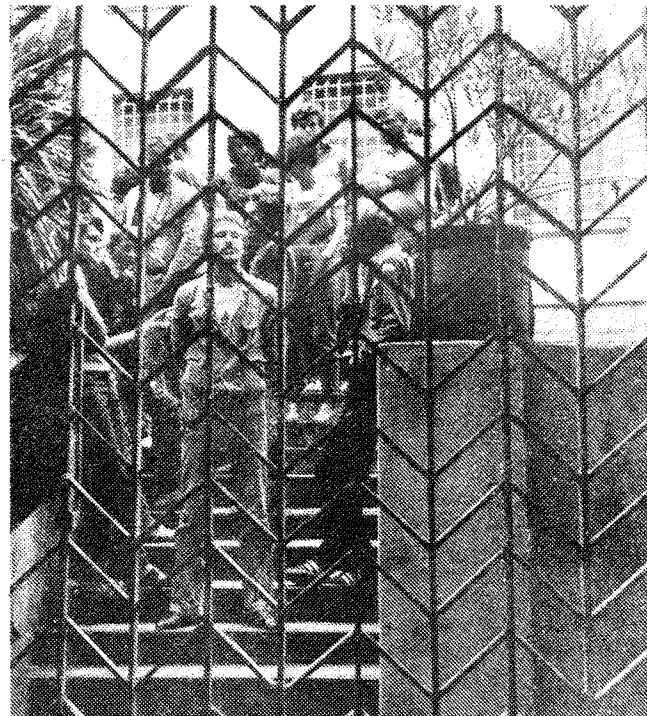
ljudi, od tega več kot 300 dijakov, 18 profesorjev in 15 otrok, mlajših od dvanajst let. »Pucajte u naša usta – mrtva usta najduže govore«, »Živela sloboda«... so bile njihove poslednje besede.

Naslednjega dne navsezgodaj zjutraj smo se odpravili v Titove Užice:

Ogledali smo si muzej. V podzemnih prostorih, kjer je bila partizanska tovarna orožja in streliva ter civilno zaklonišče, so – med drugim – razstavljeni stroji iz tistih dni. Te partizanske delavnice so samo v oktobru in novembru leta 1941 naredile 21.000 pušk, 3.000.000 nabojev za puške in 100.000 za pištole. Usposobile so 20.000 topovskih granat, 18.000 ročnih bomb, 200 težkih mitraljezov, nekaj topov in tankov ter drugega orožja. Takšna proizvodnja sredi okupirane Evrope je okupatorju zadala veliko preglavic. Zato so 22. novembra 1941 izvedli sabotažno eksplozijo, ki je terjala življenje ene izmene delavcev, to je 120 ljudi.

Na Kadinjači je bila 29. novembra 1941. največja bitka novembrske sovražnikove ofenzive. Tu smo slovenski mladinci pred spomenikom padlim znanim in neznanim borcem iz vse Jugoslavije položili venec.

Še isti dan smo se ustavili ob spomeniku revolucije v

Pred vhodom v podzemne prostore partizanske tovarne streliva in orožja

koncentracijskemu taborišču Crveni krst v Nišu.

V kruševskem spominskem parku smo prisluhnili monodrami o partizanskem kurirju in njegovih spominih na padlega komisarja. Monodramo je predstavil tuzlanski igralec Dino Hodžić. Slobodište, tako se imenuje spominski park, je postavljeno v čast svobode in revolucije – na kraju, kjer je okupator od leta 1941 do leta 1944 streljal Kruševčane.

Kot pri vseh spomenikih, smo tudi v spominskem parku ustreljenim rodoljubom v Kraljevu položili venec.

Nato smo obiskali Kragujevac. To je mesto, v katerem so nacisti naredili enega največjih zločinov v Jugoslaviji. V enem dnevu, 21. oktobra 1941, so pobili domala vse moško prebivalstvo mesta in okolice. Nemci so s tem hoteli zastrašiti srbski narod, ki se je dvigal v množični ljudski vstaji. Ustrelili so 7000

Valjevu – podobi narodnega heroja Stevana Filipovića.

Naše zadnje zgodovinske ure so tekle v Beli Crkvi, ko smo se ob dnevu vstaje srbskega naroda udeležili velikega ljudskega zborovanja. Pred muzejem se je zbralo 20.000 ljudi, ki so na najlepši možni način počastili svoj praznik. Spomnili so se 7. julija 1941, ko je narodni heroj Žika Jovanović-Spanac zbral nekaj mož in z njimi napadel žandarmerijsko postajo. To je bil prvi strel iz partizanske puške, ki je pozval Srbe k splošnemu upor.

Od že tradicionalne akcije jugoslovanske mladine »po Titovih poteh revolucije« smo se pohodniki poslovili pojoč legendarne domoljubne pesmi, ki govore o Titu, o revoluciji, o borbi za svobodo.

Tekst in foto:
DUŠAN ANTOLIN-PIRŽ

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Po dolgem
času se spet
oglašam

Dušan Antolin-Pirž piše:

– Spoštovana Milena! Po dolgem času se spet oglašam in to z obsežnim prispevkom o zveznem pohodu »po Titovih poteh revolucije«. Sam sem se ga udeležil. Morda boš rekla, da je kaj odveč. Soočal sem se z zgodovino narodnoosvobodilnega boja v mnogih krajih in čeprav je bilo veliko tega že velikokrat napisano, mi ne gre od srca, da ne bi še jaz kaj povedal. (Tudi jaz se leta in leta srečujem s podobami ljudi in njihovimi usodami, ki so si na moč podobne... a se jih vedno znova razveselim. Zdi se mi celo, da me vedno bolj in bolj bogatijo. Dragocenost je to, ki je, tako bogate, nima vsak narod. Zato te razumem, dragi Dušan! Žal mi je le, da v pismu nisi kaj več povedal o sebi. Kaj počneš? Si še zavzet tabornik, kakršnega sem te spoznala? Kako je v tvojih Bakovcih in v Murski Soboti? Če boš utegnil, se oglasi.)

Toliko o našem Piržu. Ne morem si kaj, da bi ne povedala, kako sem se razveselila tudi pozdrava Slavice Dragoš iz daljnje Anglije. Prišel je, ko sem pisala te vrstice. Pred več kot sedmimi leti, morda manj, morda več, je bila redna gostja na naši strani. Dobro sta mi dela: Dušanov sestavek in Dragičin pozdrav. Takšni smo.

Sicer pa: to je konec koncev potrditev, da smo stkali trdne vezi.

Milena

KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Še bolj ljubim
domovino

Navdušeni smo bili, ko smo zvedeli, da gremo na izlet.

Najprej smo se peljali do Slovenj Gradca, kjer nas je pred grobnico padlih borcev čakal tovariš Potočnik. Pripovedoval je dogodke iz narodnoosvobodilnega boja. Najbolj mi je ostala v spominu zgodba osemnajstletnega dekleta, ki jo je granata hudo poškodovala. Borci so jo prinesli z bojišča. Hudo ranjena v sapnik je na košček papirja napisala: »Rešite mi življenje!« Rešili so jo in ko je dodobra ozdravela, je nadaljevala boj za svobodo. V bližini šole smo si ogledali park Svobode in še posebno pozorno obstali ob spomeniku, ki ga je mestu poklonil tovariš Tito. Potem smo nadaljevali pot do Pavčkove bolnišnice, ki smo si jo ogledali z zanimanjem. Preseñeni smo obstali, ko smo med fotografijami borcev odkrili domačina Rožanca.

Izlet smo sklenili v Partizanskem domu. Zdi se mi, da po tako preživetem dnevu še bolj ljubimo domovino.

ČLANI KROŽKA NOB NA OSNOVNI ŠOLI
RAVNE NA KOROŠKEM

POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POGOVORI POG

Ivan Cibic-Mirko

Prekaljen v ognju revolucije

Sprejel me je v beli delovni halji, pripravljen, da pred menoj razgrne svojo pot, vesele in žalostne utrinke, svoje misli... – zdravnik in direktor Zdravstvenega doma Ljubljana Center dr. Ivan Cibic. Mirko mu pravijo in večina ga pozna pod tem imenom, ki si ga je nadel takrat, ko je odšel k partizanom in je moral sežgati vse svoje dokumente.

»Pravzaprav imam malo časa za premišljevanje o mladih letih,« pravi moj sogovornik, ko hočem pobrskati po njegovem otroštvu in odrasčanju. »Toda prav mladost, ki sem jo preživel na Proseku pri Trstu, mi je dala spoznanje o vrednosti svobode. Življenje na mali kmetiji, na kateri se je številna družina, saj nas je bilo kar devet otrok, iz dneva v dan borila za kruh in še proti fašističnim pritiskom, ni bilo prav nič zavidljivo. Kot otrok sem gnal živino na pašo in pri tem sanjaril, kako bom po končani osnovni šoli študiral. Toda življenje je hotelo drugače. Ni bilo denarja, zato sem se zaposlil v ladjedelnici in na ladjah, zvečer pa sem obiskoval elektrotehnično šolo. Na zdravniški poklic nisem takrat niti pomislil, saj sem se krvi dobesečno bal. Ko se je nekoč eden od tovarišev v ladjedelnici poškodoval, sem se tako prestrašil, da tri dni nisem odšel v službo. Pozneje pa, ko sem bil v borbi sam ranjen, je strah v meni izginil. Želja po življenju je bila močnejša od njega.

Pomlad 1942 je pomenila začetek organiziranega partizanskega dela na Tržaškem. Povezoval nas je tovariš Kovačič. Pregaňjanja, zapori, konfinacija očeta in bratov v južno Italijo, vse to je v meni še poglobilo brazde upornosti proti okupatorju. Italijani so vedeli, da v mladih na Primorskem klije upor, zato so nas odpeljali v svoje posebne bataljone in druge enote. Ostal sem le kratak čas. Sredi poletja 1943 sem dezertiral iz italijanske vojske in se pridružil partizanom v karavli pri Dobrerdobu. Z bataljonom Simona Gre-

gorčiča sem se udeleževal akcij v Vipavski dolini. Tam sem dočkal razpad Italije.

Za hip je umolknil, kot bi s tišino hotel priklicati takratne občutke svobode. Potem je s trpkim prizvokom nadaljeval: »Svoboda na Goriškem je trajala le nekaj dni. Prišli so Nemci. Že prvi dan »Goriške fronte« sem bil hudo ranjen. Tistega dne se je začela moja nova pot, ne samo zdravljenja mojih ran, ampak tudi ljubezni do ranjencev in bolnikov. Med partizani je okrevajoči ranjenec pomagal huje ranjenemu. Postajal je bolničar in tako je bilo tudi z menoj. Videl sem, da je pomoč zelo pomembna in da je vsak ranjenec hvaležen za najmanjšo postrežbo, za kapljo vode ali grenkega čaja. Pomagal sem in hkrati spoznal, da znanje rešuje. Sama požrtvovalnost je premalo. Dr. Aleksander Gala-Peter je opazil mojo pripravljenost pomagati in mi omogočil, da sem januarja 1944 obiskal prvi bolničarski tečaj 9. korpusa, ki je bil v neki kmečki hiši na Vršah pri Čepovanu. Vodil ga je dr. Bogdan Breclj. Po tečaju sem se vrnil v SVPB Pavla v Mrzli rupi.

Bolničarsko življenje je bilo težko, ne le zaradi pomankanja zdravil, ampak tudi zaradi neprestanega strahu, da nas odkrije sovražnik. In tedaj – najhujši udarec: s tovarišem Stankom sva pravkar opremljala operacijsko sobo nove bolnišnice postojanke, ko zaslišiva: »Bolničarka Cilka je dezertirala!«. Novica nas je za trenutek ohromila. Potem smo v eni noči izpraznili tri postojanke in približno petdeset ranjencev prenesli v pet do šest ur oddaljena zasilna zavetja iz vejevja. Žal nam je bilo naše nove brunarice. V idrijskih in cerkljanskih grapah ter v trnovskih gozdovih smo postavili tri še bolj skrite bolnišnice postojanke.

Želja po svobodi je prav v partizanskem zdravstvu pokazala, kaj vse človek lahko prenese, koliko energije skriva v sebi. Vsak ozdravljen ranjenec je spet krepil moč

partizanskih sil, ko se je vrnil v enoto. Nekateri so bili v naših bolnišnicah celo večkrat. Prišli so s preprostimi besedami: »Spet smo tu« in polni zaupanja v našo pomoč.

Maj 1945 je bil veličasten. Naši ranjenci so lahko nadaljevali svoje zdravljenje v svobodnih in bolje opremljenih bolnišnicah v Gorici, Postojni in drugod.

Takrat sem postal politični delavec in agitator po primorskih vaseh, da ostane ta zemlja naša in niti pedi ne odstopimo tujcu. Kako sem se motil! Junija sem prepeljal zadnje ranjence iz Sežane v vojaško bolnišnico v Trst in nekaj v Vipavo. Moj rojstni kraj so spet zasedli tujci.

V lastnem trpljenju in v blažitvi trpljenja ranjencev sem vzljudil svoj poklic. Kot aktivni oficir sem nadaljeval šolanje in dokončal medicinsko fakulteto v Ljubljani. Bil sem mlad zdravnik s svežo diplomom, a sem se čutil obogatene z veliko izkušnjo naše borbe.

Današnja svoboda je drugačna od tiste leta 1945. To je svoboda ustvarjanja in razvoja. Medicina ne temelji le na zdravljenju, ampak predvsem na preprečevanju bolezni in ustvarjanju občutka varnosti vsakega človeka. Kmalu bo dvajset let, odkar vodim zdravstvo na področju občine Center, štiri leta sem vodil vse osnovno zdravstvo v Ljubljani. Skrbi in odgovornosti je veliko, vendar me kljub vsemu prestanemu delu ne utruja, če je prežeto s tovariškimi odnosi in ljubeznijo do sočloveka. Boleče pa me prizadene brezbržnost, predvsem tistih, ki so stopili v vrste zdravstvenih delavcev, a ne živijo s svojim poslanstvom.

Slovensko zdravstvo narodnoosvobodilnega boja je svetel zgled! Ali prenašamo vrednote takratne humanosti na rodove mladih zdravstvenih delavcev? Dolžni smo jih pred narodom in pred človeštvom sploh.

Ziva Drole

Pooblašчени uradniki

V pogovoru s slušatelji politične šole ZKJ »Josip Broz Tito« v Kumrovcu je Mika Špiljak opozoril na neučinkovitost naših administrativnih služb, njihovo zastarelost in uradniško miselnost:

– Dokler je administracija v prednostnem položaju nasproti proizvodnemu delu, bo tudi neučinkovita, slabo organizirana in podložena raznim negativnim pojavom.

POLITIKA – 27. junija 1979

Postopno zmanjšanje razlik

V obdobju 1971–1975 je bilo opredeljenih za manj razvita po območja v SR Sloveniji enajst občin: Crnomelj, Gornja Radgona, Lenart, Lendava, Ljutomer, Murska Sobota, Ormož, Ptuj, Sentjur pri Celju, Šmarje pri Jelšah in Trebnje s skupno 18,2 odstotka vsega prebivalstva SR Slovenije in 18,9 odstotka celotne površine naše republike.

V tem srednjeročnem obdobju ima status manj razvitih območij deset občin (izpadli sta občini Gornja Radgona in Ptuj, pridružil se je Tolmin), poleg tega pa še geografska območja: Kozjansko, Brkini, Kobansko, Slovenske gorice, Haloze in Zgornje Pokolpje ter obmejno območje občine Mozirje.

VEČER – 18. julija 1979

Prvi na svetu

V času, ko se sliši, da več uvažamo in kupujemo kot pa prodajamo, lahko zapišemo tudi: **Jugoslavija je največja izvoznica semen hibridne koruze na svetu.** Lani je bilo v petnajst dežel prodano 4500 ton semen za 70 milijonov dolarjev. Podatek je dal inž. Mile Progovac, direktor poslovnega združenja Hibrid, ki v omenjenih poslih sodeluje s 93% blaga.

V proizvodnji koruznega semenja je Jugoslavija druga na svetu, takoj za ZDA, katerih podjetja so tudi na seznamu kupcev. V preteklih letih so tuji kupci odkupili tudi dve licenci za proizvodnjo semen visokorodnih hibridov, težje pa dogovori za prodajo novih licenc za pridobivanje hibrida jugoslovanskega porekla. To je prav gotovo nevsakdanja vest za deželo, katere industrija v glavnem počiva na tuji tehnologiji.

NIN – 8. junija 1979

Posnemanja vredna izkušnja

Že lani smo ugotovili, da je število raznih proslav skoraj neverjetno visoko in da so še posebej visoki stroški zanje. Sklenili smo, da se bo treba tudi pri proslavah obnašati gospodarneje. Na to opozarjamo prav zdaj po nedavni osrednji republiški proslavi na Duhu na Ostrem vrhu. Nehote je obiskovalcu priklicala v spomin omenjena

stališča. Tako rekoč vsi so s Kozjaka odhajali navdušeni. Prav gotovo ne bo nihče hitro pozabil ure programa. Vsak posameznik v večdesettisočglavi množici je bil del dogajanja, del proslave. Ni bilo odra, odmevalo je zdaj s tega, zdaj z onega pobočja. Neki med nami se je zdaj tu, zdaj tam oglasil glas recitatorjev, nastopajoča množica se je zlivala z množico gledalcev. Televizijski posnetki sploh niso mogli dočarati prave podobe proslave kot je bila na Duhu. Težko jo bo pozabiti. Prav po tej proslavi je obiskovalec nehote pomislil na toliko in toliko drugih proslav. Zvočnik, govornik, oder, nastopajoči in ploskanje... Proslave pa niso same sebi namen. Spominjajo naj nas na nekaj velikega iz naše preteklosti. Tudi v krajevni skupnosti so bile in bodo morale ostati razne proslave, toda izkušnja s proslavo na Kozjaku naj bo trajnejši zgled. Zvoki koračnice so izzveneli, toda tem precej nerazvitim krajem so ostali kilometri novih cest, telefonska napeljava, nov dom na Duhu in še marsikaj, tudi obnovljena splotja Kmetij.

KOMUNIST – 13. julija 1979

Mostovi ljubezni in tovarištva

Počitniški dom v Veliki Kopačnici v okolici Leskovca je v teh dneh Jugoslavija v malem. Na dan borca se je zbralo osemindeset pionirk in pionirjev iz vseh republik in pokrajin. Po pet jih je prišlo iz Srba, Skoplja, Maribora, Glamoča, Tivta, Srbskega Mileti-

ča in Peči ter 33 iz Leskovca ter okolice. Med njimi je bil tudi delegat iz Kosova Merkur Bečiri, učenec Osnovne šole Borisa Vukmirovića, ki je svojim vrstnikom poslal tople pozdrave in sporočilo, da je treba bratstvo kot najlepšo pridobitev naše revolucije ljubosumno varovati. Prvič sem v tem kraju, naše prelepe dežele – je še rekel – in lahko rečem, da je zelo lepo.

POLITIKA EKSPRES – 10. julija 1979